... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний — то Циганське Слово...
Лекса Мануш

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМАНІ ЯГ

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВІПЕ

№1(43)
п'ятниця, 20 лютого 2004 року

Ціна не більше 30 коп.

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

ДИВИМОСЯ З ОПТИМІЗМОМ У МАЙБУТНЄ
ДИКГАС АНДО АНГЛУНІПЕ

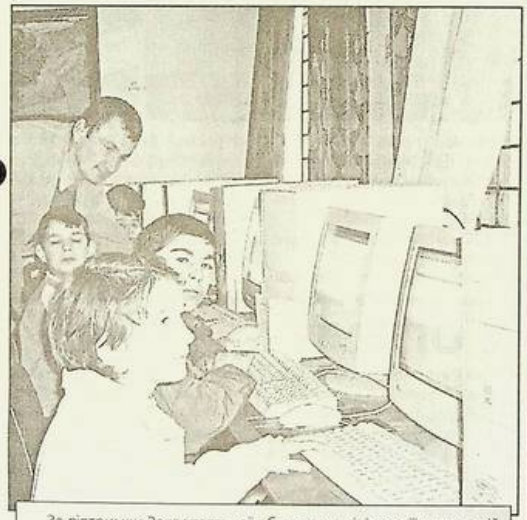

За підтримки Закарпатської облдержадміністрації у ромській ЗОШ №14 м.Ужгород відкрито комп'ютерний клас. Близько 30 дітей уже засвоїли елементарні навички роботи з комп'ютером, ази комп'ютерного набору текстів та прості ігри.

Проте, як нам стало відомо з приймальні народного депутата України Сергія Ратушняка, навколо цієї школи, як й інших шкіл міста Ужгорода, робиться все, аби відселити учнів з шкіл, щоб у "майбутньому мати змогу передати будівлю школи комерційним структурам" (газета "Трибуна" №12 від 14 лютого 2004 р.). Шкода, що робота однієї з перших Європи, яка має давню і славну 78-річну історію, закінчиться через чиїсь корисливі інтереси.

На світлині: на уроці вивчення комп'ютерної грамотності, який веде директор цієї школи І.І.Сег.

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ, ПЕРЕДПЛАТНИКИ!
ДРАҐЕ ҐІНАТОРІ, КОН КІНЕЛ!

Газета "Романі Яг" цього року почала виходити з лютого. Це пов'язано з тим, що Міжнародний фонд "Відродження", який протягом кількох останніх років допомагав нашій газеті доходити до вас, припинив її фінансування. Ми весь час вишуковували можливості винайдення коштів, мали надію і на нових спонсорів для її видання, тобто для того, щоб ромські проблеми, радощі й біди знайшли своє відображення на сторінках "Романі Яг". Шкода, що держава й досі не поспішає підтримати єдине всеукраїнське ромське видання. Та нам на допомогу прийшла Європейська Комісія. Завдяки її гранту ми зможемо і в подальшому видавати нашу газету, на сторінках якої і надалі будемо порушувати питання ромської спільноти, актуальні проблеми - освіти, розвитку культури, порушення прав людини, відродження ромської мови і до речі, щодо мови. В останньому щотижневику "2000" № 7 від 13-19 лютого вказується, що лише 44,7 відсотка ромів вважають ромську мову, мовою своєї національності, тобто йде активна асиміляція ромів.

Сьогодні ви тримаєте перший номер нашої газети в цьому році, а з березня вона виходитиме регулярно, як і раніше, двічі на місяць.

Сподіваємося, що у нас і надалі буде підтримуватися зворотний зв'язок: читач - газета, газета - читач, який дасть можливість краще висвітлювати ваше життя, шляхи вирішення ваших проблем.

Чекаємо від вас листів, фотографій, розповідей, віршів тощо.

Обов'язок газети - формування позитивного іміджу рома, на противагу встановленому суспільно-негативному стереотипу про ромів, що ми, фактично і робили протягом виходу видання "Романі Яг". Не бійтеся бути відкритими - якраз відкритість і є запорукою взаємної поваги, толерантності, налагодження нормальних відносин як з представниками влади, правоохоронних органів, так і на побутовому рівні.

Щиро дякуємо за порозуміння і закликаємо до подальшої співпраці.

Колектив редакції

ХОДІННЯ ПО ЛЕЗУ
ПҐІРІПЕ ПРЕ ЧҐУВРА

Питанню міжетнічних конфліктів, усвідомленню важливості формування системи толерантних відносин в українському суспільстві приділяється значна увага. Прикладом цього можуть бути різноманітні зібрання, такі як Міжнародний форум з культури та національної ідентичності "Місцеві культури Криму, їхня роль у майбутньому України", що проходив у жовтні 2002 року в Криму, семінар-тренінг "Сприяння поширенню толерантності у поліетнічному суспільстві", який відбувся у листопаді 2002 р в місті Ужгород, круглого столу "Проблеми національного відродження етносів в Україні", що проходив 13-15 лютого 2004 року в Києві.

Вивчаючи питання міжнаціональних відносин, причин міжетнічних конфліктів у суспільному розвитку поліетнічних країн, член-кореспондент НАН України Володимир Євтух відзначає: "Становище етнічної спільноти в суспільстві виступає джерелом конфлікту, а сам конфлікт виникає там, де відчутна їхня соціально-економічна нерівність та культурна занедбаність".

Як вважає В.Євтух, українській спільноті властиві стадії як етнічної неприязні, так і етнічної ворожості, в основі яких лежить несприйняття людей з відмінною від своєї культури, ментальністю. Як правило, таке ставлення до інших базується на системі етнічних стереотипів, зазвичай непозитивних, а ще точніше - неадекватних, а подеколи й негативних. Самі ж стереотипи формуються на основі тієї інформації, якою володіють учасники міжетнічної взаємодії.

Розглянемо висвітлення теми ромів у деяких вітчизняних ЗМІ. На чому зосереджують увагу читачів журналісти і як подають інформацію спільноті про представників однієї з національних меншин України - ромів?

Найбільша кількість публікацій про негативне ставлення членів суспільства до циган. Такі публікації, як не прикро, часто трапляються у одній з найбільших за своїм тиражем газеті "Факти". Так, за 4 червня 2003 р., під рубрикою "Беда, да и только" на сторінці "Ситуація", подається матеріал під заголовком "Двухнедельную кроху горе-мамаша на всю зиму сдала в "аренду" цыганам - попрошайкам". І хоча головною героїнею статті була не ромка, всі ті, хто був знайомий з нею, одностайно стверджують про зв'язок з циганами і їх негативну поведінку і засоби заробляти гроші і сусіди, і начальник ЖРЕРу, і головний лікар дитячого будинку, і заступник прокурора Подільського району м.Київ.

Так і напрошується висновок: не спілкуйтеся з циганами (ромами) - вони погані люди і приносять тільки нещастя.

Автори Тарас Кадар (стаття "Поколядував - і в курник" ("Репортер" від 1 лютого 2003 року.), Михайло Пискач ("Варфоломіївська ніч на Різдво Христове" ("Відомості міліції" від 18 січня), Володимир Кульчицький ("Грабіж під гіпнозом" ("Труд", від 19 вересня) та Данило Дмилін "Очи чёрные, очи жгучие" та його ж "Увага, шахраї" (газета "Товариш" від 23 жовтня 2003 року) подають матеріали з "криміногенним нахилом", що найбільш негативно формує думку суспільства стосовно ромів.

Список подібних публікацій можна продовжувати.

(Продовження на 4 стор.)

ПОГЛЯД

"НАМ НЕ БАЙДУЖЕ..."
"АМЕНҐЕ НА САЄКГ..."

Община "Бахтало дром" об'єднує ромську громаду м. Коростень Житомирської області, яку очолює відомий ромський поет Михайло Козимиренко. Секретарем цієї общини - Микола Боровий.

З Миколою Ігоровичем мені вдалося поспілкуватися під час його робочого візиту в Ужгороді. Пропоную вашій увазі висловлені думки і враження ромського лідера з Коростеня.

- Наша община, - зауважив М.Боровий,- в основному займається правовим захистом ромів. Нам не байдуже, що бідує наш народ. Роми найбільш соціально незахищені й завжди у будь-яких надзвичайних випадках звинувачуються в першу чергу. Дискримінація ромів продовжується, як і раніше. Тому ми створили юридичний осередок, де працюватиме досвідчений юрист, який зможе проводити консультації з тими ромами, які цього потребуватимуть, і захищати, якщо правоохоронні органи ставитимуться до ромів упереджено.

- Наша біда, - продовжує Микола Ігорович, - полягає ще й в тому, що мало ромських дітей здобувають вищу освіту. А для цього треба докласти чимало зусиль, щоб діти закінчували середню школу.

(Продовження на 4 стор.)

РОМ-ПРЕС

Пенсійна реформа в дії?

Як повідомила Анастасія Пентек - начальник управління Пенсійного Фонду України в Закарпатській області, в бюджетний фонд у 2003 році надійшло на 43,2 млн. гривень більше, ніж у 2002 р. Проте, все одно недоїмка не скорочується. А це означає, що знову ромські сім'ї не отримають виплат на дітей, по малозабезпеченості, як це було у минулому році.

Редактор авторської газети

У кінці грудня 2003 року вийшов перший номер харківської обласної інформаційної та літературно-художньої газети "Пенсіонер", шеф-редактором якої став наш давній друг Павло Селегєєв, професійний журналіст, літератор, поет. Зичимо новому виданню плідної праці, успіхів на благодатній ниві, журналістських пошуків.

Кадрові зміни

Недовго тримаються начальники прикордонних загонів у Закарпатті. У лютому сталися знову зміни. Відтепер начальником Чопського прикордонного загону призначено Артура Горбенка, який до цього працював начальником повітряно-десантної дивізії міста Бєлград Одеської області, а начальником Мукачівського прикордонного загону став Олег Цевельов, що прийшов на Закарпаття з центрального апарату Державної прикордонної служби.

Може, вони наведуть порядок з нелегальними мігрантами, які масово перетинають кордон України у пошуках кращої долі на Заході.

Смерть ромки на совісті лікарів?

Майже на кілометр розтягнулася траурна колона вулицями міста Ужгорода, коли проводжали в останню путь юну, вродливу Діану Деметер, майбутню маму. Смерть молодої жінки, активної учасниці ромського фольклорного ансамблю набула великого резонансу у ромському середовищі.

Розпочалося журналістське розслідування з приводу цілого комплексу передумов, професіональної відповідальності, безкарності, відсутності належної організації в закладах охорони здоров'я м.Ужгород.

Роттердам

З 21 січня по 1 лютого цього року відбувся 33-й Міжнародний кінофестиваль ромських фільмів під назвою "Колись ми були птахами". На конкурс було представлено 17 художніх та документальних стрічок.

Косово

16-18 червня відзначатимуться роковини жахливих подій, пов'язаних з історичними і трагічними датами, коли 16-18 червня 1999 року розпочалася масова етнічна чистка. Внаслідок близько 140 000 ромів змушені були покинути свої рідні місця, де вони, їхні родичі й предки проживали протягом 400 років. Роми змушені були вибрати дорогу вигнання під тиском націоналістів як албанців, так і косоварів. Сім'ї були розлучені. Багато людей загинуло.

Події, що відбулися 5 років тому, відгукнуться болем у серцях і в наші дні.

Книжкові новини

У видавництві "Ауфбау ТБ" (Берлін) в січні 2002 року вийшла книга Райко Дюрича "Без дому, без могили. Історія ромів і сінті", тираж 96 000 примірників.

Передмова написана першим Президентом Чеської Республіки Вацлавом Гавелом. Книга користується великою популярністю і розрахована на широку аудиторію.

Барселона

Інститут Лінгвопакс і Культурний Форум Барселони - 2004 організовують міжнародний конгрес з мовного розмаїття. Він проходитиме з 20 по 23 травня нинішнього року. На ньому буде проведено 5 семінарів з таких тем: позитивні моделі мовних полісів і планування; стандартизація мови; оцінка соціолінгвістичних досліджень; мовне право; носії мови і прихильне ставлення до них. Заявникам звертатися до 1 березня цього року за адресою: http://www.linguapax.org

На Марсі є вода

Про те, що на Марсі у великих кількостях представлені з'єднання заліза і кисню відомо давно. Саме вони і забезпечують Червоній планеті її колір. Проте відомості, що надійшли з американського марсохода Опортіум, вчені зустріли з великим ентузіазмом. Річ в тім, що у місці посадки марсохід виявив сірий гематит - мінерал, що, як правило, утворюється у гарячих джерелах або на дні морів чи озер.

Те, що на Марсі можуть бути значні запаси сірого гематиту, вчені передбачили завдяки сигналам з зонда, що обертається навколо Червоної планети з грудня минулого року. Він же і надав достатньо доказів для чергового ствердження про те, що на Марсі все-таки є лід.

Олімпійські ігри - 2004

Цього року Олімпійські ігри відкриються 13 серпня у столиці Греції в м. Афіни.

Завершується оновлення "серця Афін" - Акрополя, в першу чергу відновлюється у первісному вигляді Перфенон за проектом швейцарського архітектора французького походження Бернарда Шумі.

На змагання в Афіни приїдуть 10,5 тис. спортсменів і 5,5 тис. супроводжуючих з 201 країн. Вони будуть боротися за 300 комплектів нагород у 28 видах спорта на 33 спортивних об'єктах.

ВИРІШУВАТИ ПРОБЛЕМУ МІГРАЦІЇ РОМІВ ЧЕХІЯ МАЄ НАМІР ПО-ЄВРОПЕЙСЬКИ

Між Чехією і Словаччиною зростає напруга в питанні міграції ромів. За даними чеського Міністерства внутрішніх справ, тепер на території країни перебувають від 10 до 14 тисяч словацьких ромів. Словацький віце-прем'єр з питань європейської інтеграції, прав людини і меншостей, обвинувачує чеський уряд у роздуванні істерії навколо даного питання і стверджує, що словацьких ромів на території Чеської Республіки набагато менше. Однак опублікувати свої дані відмовився.

Хвиля мігруючих зі Словаччини в Чехію ромів приносить свої проблеми. Поліція скаржиться на погіршення криміногенної ситуації. Погіршилося соціальне становище ромів у Чехії, до яких переселилися словацькі родичі.

- Чехія для них здається більш благополучнішою, або однією з благополучних країн, тому що міграційні хвилі словацьких ромів долинають не тільки в Чехію. За міграцією, а не за напливом ромів, необхідно спостерігати і робити висновки - на випадок, якби це явище стало більш масовим, - говорить директор міграційної політики Міністерства внутрішніх справ ЧР Томаш Гайшман.

Аналіз Міністерства праці і соціальних справ спростовує побоювання, що прихід ромів зі Словаччини загрожує соціальній системі Чехії. Ті, у кого немає дозволу на проживання, - не мають і права на соціальні виплати. А словацькі роми реєструватися не поспішають. Проте чеський уряд намагається знайти рішення, не чекаючи ускладнення ситуації.

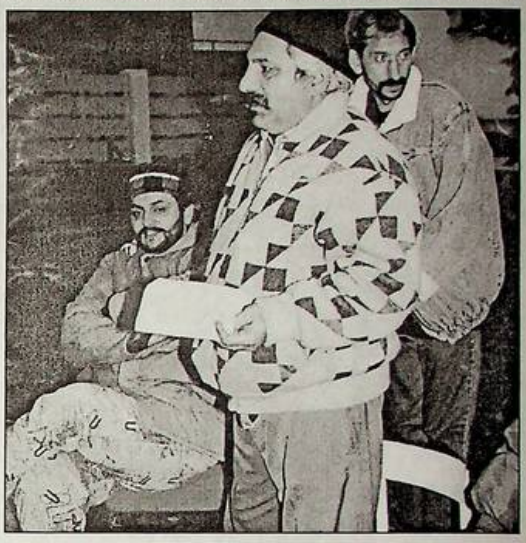

- Будемо використовувати такі рішення, що можливі в Європейському Союзі. Досить цікавим видається приклад Данії, де основний принцип полягає в тому, що визнається існування вільного пересування людей за умови, що дана людина має роботу на території держави, яка приймає, наприклад, Данії. Якщо ні, то отримати соціальну допомогу не можна. Це той шлях, яким збираємося йти, - наголосив прем'єр Чехії Володимир Шпидла.

http://www.radio.cz/ru/statja/47605

ВСЕБІЧНИЙ ОГЛЯД

У Брюсселі громадськості була представлена доповідь Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) "Уникаючи залежності", цілком присвячена становищу ромів у країнах Центральної і Східної Європи. За даними ПРООН, сьогодні в названому регіоні проживає від 4 до 5 мільйонів ромів, дані взяті з відповідей 5.034 респондентів-ромів, що проживають у п'ятьох державах - майбутніх членах ЄС: Болгарії, Угорщини, Румунії, Словаччині і Чеській Республіці.

Згідно з доповіддю, забезпечення харчуванням, якістю їжі, рівень грамотності та дитячої смертності більшості представників ромської меншості можна порівняти з аналогічними показниками найбідніших регіонів Африки - незважаючи на те, що проживають вони в ситій і заможній Європі. У доповіді ПРООН стверджено, що майже половина опитаних ромів не мають роботи, а кожний шостий голодує. Тільки в 60 відсотках домашніх господарств є водопровід, каналізація - менш ніж у 50 відсотках ромських будинках. Крім того, лише третя частина опитаних закінчила початкову школу і всього лише один відсоток ромів відвідував вуз.

Що стосується допомоги західних країн, у вирішенні проблем європейських ромів, у доповіді особливо підкреслюється, що уже виділені засоби, незважаючи на їхній обсяг, були витрачені не найкращим чином. Як наслідок, 91% ромів не можуть назвати ні однієї неурядової організації, якій вони довіряють. 79% ромів не знають про існування цільових програм, спрямованих на роботу з ними. Нарешті, тільки 8% ромів вважають, що зараз вони стали жити краще, ніж "у часи комунізму", тоді як 70% упевнені, що їхнє життя раніш було набагато гіршим.

"Міжнародному співтовариству варто глянути на проблеми ромів з погляду перспективного розвитку і вжити відповідних заходів, щоб роми мали рівні права з усіма іншими громадянами тієї або іншої країни щодо утворення і зайнятості, - заявив Калман Мижей, директор Регіонального бюро ПРООН для країн Європи і СНД, під чиїм безпосереднім керівництвом проходив збір відповідної інформації і підготовка доповіді. - У Європейському Союзі роми повинні знайти своє місце, як рівні партнери, що вносять вклад у строкату мозаїку європейських культур".

ЛИСТИ НАШИХ ЧИТАЧІВ

ЯК НАМ ЖИТИ ДАЛІ?

Дорога редакціє! Хочу написати в газеті "Романі Яг" про своє життя. Мене звуть Дюрій Олена Василівна, мого чоловіка - Дюрій Йосип Васильович. Ми живемо разом уже 30 років. Чоловік мій - інвалід І групи. З дитинства - на милицях. Я закінчила 10 класів, поступила в Харківський сільськогосподарський інститут, але не закінчила його, бо вийшла заміж, і пішли діти. Я народила небагато - немало - 14 дітей. З них залишилися живими семеро.

Усі ми живемо дуже важко. Наш будиночок розвалився, і нам ніде жити, ніде спати. До того ж, і нічого їсти. Поїхали в Київ. Живемо зараз у однієї хворої жінки на квартирі. Я доглядаю за нею, і за це нам дозволили жити з дітьми та онуками безплатно.

Ми з чоловіком, а тим більше наші діти й онуки, не винні, що так склалося життя. Ми хочемо жити по-людськи, повернутися у рідні В. Ком'яти.

Будь ласка, підкажіть, як нам жити далі? Держава про нас зовсім не дбає. Нашу колишню хату розвалили дощенту, повернутися нема куди. А дітям і онукам ще рости і рости.

Олена Дюрій,
Виноградівський район

На світлинах: читачка Олена Василівна з чоловіком Йосипом Васильовичем Дюрій і молодшим онуком. Йосип Дюрій з братом Віктором.

ПОВАЖАЙМО ОДИН ОДНОГО

Круглий стіл "Проблема національного відродження етносів України, який організувала газета "Форум націй" Конгресу національних громад України за сприяння Державного комітету України у справах національностей та міграції, відбувся 13-15 лютого цього року у Києві.

Головним питанням роботи круглого столу було привернути інтерес до проблем діяльності національних товариств України та висвітлення їх діяльності у місцевій загальноукраїнській пресі. Не смакування смажених фактів, здебільш сумнівного характеру, або зображення національного життя у рожевому кольорі, а обговорення нагальних і непростих питань роботи національних громад, громадських організацій, проблем національного розвитку: освіти, мови, реабілітації депортованих народів тощо.

Оскільки на круглому столі були представники від різних національних меншин і конфесій, ми попросили їх відповісти на наші запитання:

1. Що ви знаєте про ромську меншину України?

2. Що б ви сказали ромам щодо виходу з ситуації, яка склалася?

Каріне Тумагаян, вчителька вірменської недільної школи м. Київ:

- На жаль, у мене немає узагальнених знань про ромів. Мої контакти з представниками цього народу склалися зі знайомства з сім'єю Дураченків через їхніх дітей, яких я навчала в школі. Мені було приємно слухати мелодійні ромські пісні, оскільки вони близькі мені, бо, як і ромивірмени, теж багато кочували. У батьків цієї родини, Михайла та Людмили, чудові діти - Жанна, Лідія та Володимир. Дівчата навчаються на юридичному факультеті одного з київських вузів. Причому Жанна ще зі школи пише чудові вірші, друкувалася у шкільній газеті, а Лідія - чудовий модельєр, яка бере участь у всіх шкільних виставках. Я як класний керівник зробила все, щоб дівчатка не кинули навчання, особливо, коли в сім'ї були негаразди.

Що б побажала ромам? Хотіла б, щоб роми зуміли відродити своє музичне мистецтво, національну ромську мову, школу. Не можу без жалю та болю дивитися на ромських дітей, які не ходять до школи, і дуже прикро, коли за них говорять погане. Необхідно ромам більш активно висвітлювати позитивні боки свого життя, тоді б і загальна думка про них змінилася.

Владика Ігор (Ісіченко), архієпископ Харківський і Полтавський (УАПЦ):

- Я знайомий з життям ромів з дитинства, захопивши, так би мовити, ще той період, коли вони вели ще кочовий спосіб життя. У мене, як у всіх християн, роми представляються у романтичній уяві про мандри, давню загадкову історію і екзотичний побут. Ще, коли я маленьким ходив до церкви, мене вражала та набожність, з якою вони ходили до церкви напередодні Великодня, з яким благоговінням святили паски.

Хотів би побажати, щоб ромська спільнота зберегла свою щирість, багатство культури, традицій, завжди займала органічне і гідне місце у сучасній цивілізації і громадсько-суспільному житті України.

* * *

Жанна Ковба, кандидат історичних наук, доцент Київського національного політехнічного університету.

- Знаємо про те, що така меншина існує і об'єднує ромів незалежно від їхнього місця проживання, території і конфесійної приналежності. Ромська громада порівняно з іншими знаходиться у найбільш дискримінованому стані. Це пов'язано з історичною спадщиною ромів (кочівля, відсутність освіченої еліти, друкованих видань дорадянської влади).

Власними зусиллями, на жаль, ромська громада не зможе вийти з цього становища. А от допомогою представників інших національностей і меншин вона зможе вийти з такого становища, виховати відповідну еліту, стати повноправним членом нового суспільства.

Борис Енгельсон, вільний журналіст, Швейцарія:

- Вперше побачив рома на Асамблеї національних меншин у Києві, що проходила у палаці "Жовтневий" у листопаді минулого року. Проте він нічого не міг мені сказати. Сьогодні я зустрів рома, який має університетську освіту. Хочу відзначити, що на Заході, згідно з моїми даними, серед ромів немає істинної інтелігенції. Є лідери ромських організацій, а не інтелігенти, їхній імідж низький. Вони багатші і забезпеченіші, ніж роми України. Пересічні жителі знають про ромів тільки через перегляд фільмів або слухання музики.

Кожен сам обирає свій шлях. Мені важко радити, як вийти з цього становища. Це залежить від того, чого людина хоче, як вона визначить завдання, мету і як буде до неї йти.

* * *

Більш розширену інформацію про проблеми національних меншин України читайте в наступних номерах газети.

Вл.інформ.

ПОЛІТИЧНІ ПОРТРЕТИ

Він не хотів приходити до влади силою

Зміни на політичному олімпі Грузії привернули увагу до молодої генерації політиків на пострадянському просторі. Проводяться аналогії з подіями в Україні.

У Грузії новий президент. Хто ж він? Пропонуємо читачам матеріал, підготовлений аспіранткою Колумбійського університету Адріяною Гельбіг для "Романі Яг".

Михайло Саакашвілі народився 21 грудня 1967 року в місті Тбілісі в родині інтелігентів (батько - лікар, мати - історик). У 1984 році Михайло закінчив школу з золотою медаллю і поступив на факультет міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського державного університету, який закінчив 1992 року, також із відзнакою. В період так званої перебудови поїхав учитися за кордон. Закінчив Страсбурзький інститут прав людини, магістратуру Колумбійського університету в Нью-Йорку, докторантуру Університету імені Джорджа Вашингтона, вчився у Флорентійській академії Європейського права, Гаазькій академії міжнародного права.

У США Саакашвілі отримував стипендію від федеральної підтримки. Одружився із громадянкою Нідерландів Сандрою Роелофс.

Працював у Норвезькому Інституті прав людини і в нью-йоркській юридичній фірмі, у Державному комітеті Грузії з захисту прав людини (1992 р.). Вільно володіє сімома мовами, в тому числі англійською, французькою, українською та російською. Його хобі - футбол і журналістика. Він є автором понад 40 статей, опублікованих у грузинській та зарубіжній пресі.

Ще під час роботи в нью-йоркській юридичній фірмі Patterson, Belknap, Webb&Tyler у 1995 році він був наближений до Зураба Жванія, давнього друга з Грузії, який працював в інтересах Едуарда Шеварднадзе, вербуючи талановитих молодих грузинів у політику.

У грудні 1995-го був обраний в парламент від "Союзу громадян Грузії", яким керував Зураб Жванія. Незабаром Саакашвілі зробив собі ім'я як голова парламентського комітету з конституційних і юридичних питань, який відігравав важливу роль в утворенні нової електоральної системи і незалежного судового права. У серпні 1998 року він очолив пропрезидентську фракцію "Союз громадян Грузії", у 1999-му був знову обраний у парламент. Він досяг високого ступеня суспільного визнання. З опитування громадської думки, М. Саакашвілі - друга популярна особа в Грузії після Шеварднадзе. Він був названий "людиною року" журналістами й адвокатами захисту прав людини в 1997 році.

У січні 2000 року Саакашвілі став представляти Грузію в ПАРЄ - був призначений віце-президентом Парламентської Асамблеї Ради Європи.

12 жовтня 2000 року Саакашвілі став міністром юстиції в уряді президента Шеварднадзе. Він провів важливі реформи у продажні і дуже заполітизований системі грузинського кримінального правосуддя і системі ув'язнення.

Це заслужило похвалу багатьох міжнародних спостерігачів і активістів з прав людини.

У 2001 році Саакашвілі запропонував заборонити комуністичну партію Грузії за антиконституційну діяльність, виступив проти приїзду в Грузію В. Жириновського, відмовився зареєструвати воєнізоване формування "Мхедріоні", яке брало участь у відставці попередника Шеварднадзе Звіада Гамсахурдіа. У цьому ж році він звинувачує чиновників у протидії прийняття закону про конфіскацію незаконно нажитого майна і 19 жовтня складає свої повноваження, заявивши, що подальше перебування у корумпованому уряді для нього аморально.

За один рік Саакашвілі перетворився із прихильника Шеварднадзе в його противника, набравши при цьому додаткові політичні очки.

У 2002 році М. Саакашвілі створює політичну організацію "Національний рух - Демократичний фронт". Цього ж року обирається головою Законодавчих зборів і займає цей пост до висунення своєї кандидатури на позачергових президентських виборах у Грузії 4 січня 2004 року.

Саакашвілі демонструє всі якості холоднокровного політика. Цікава його фраза про те, що він не хотів приходити до влади силою, хоч мав таку можливість. Новий президент Грузії вимальовується радикалом на словах і прихильником компромісів на ділі. Проте, це не означає, що російському керівництву вдасться легко знайти з ним компроміс. Михайлу Саакашвілі доведеться, скоріш за все, як і його попереднику Шеварднадзе, лавірувати між США і Російською Федерацією, постійно знаходячи компроміси. Поживемо - побачимо...

РОМ-ПРЕС

Москва

У квітні-травні 2004 року у Москві за підтримки уряду столиці РФ пройде 3-й Московський міжнародний фестиваль ромського мистецтва "Цыганское подворье". Організатор фестивалю - Фонд підтримки розвитку циганської культури "Рома". Президент фестивалю - Георгій Ганович Янко. Міжнародний фестиваль "Цыганское подворье" проводиться з метою досягти взаєморозуміння між народами, утвердити ідеали добра і краси, підтримати молоді таланти, зберегти самобутнє мистецтво ромів. Важко уявити собі російську культуру без ромських музикантів, які є віртуозами гри на гітарі, танців, а також виконавцями пісень, від яких віє стародавньою красою, гарячою кров'ю, жадібною тугою і коханням. Завдяки неперевершеному виконанню, ромська музика стала видатним явищем світової культури. Фестиваль представить широкому колу глядачів колоритну ромську культуру, традиції, дозволить відслідкувати циганські корені, обмінятися новими знаннями про життя ромів у різних країнах.

Традиційний фестиваль ромського мистецтва, який був започаткований в 1999 році, проходив у Москві з 28 січня по 2 лютого під назвою "На рубеже веков". У фестивалі взяли участь окремі виконавці і колективи з Росії, США, Македонії, Угорщини, Словенії, Болгарії, України. Концерти фестивалю проходили на сцені МХАТ ім. М. Горького і ГЦКЗ "Росія" та широко висвітлювалися у ЗМІ.

"НАМ НЕ БАЙДУЖЕ..."

"АМЕНҐЕ НА САЄКГ..."

(Закінчення. Поч на 1 стор.)

Я не прихильник того, щоб вони обов'язково ходили в ромську школу, адже рідна мова повинна плекатися в дитини ще тоді, коли вона знаходиться в колисці, а мати їй співає колискову ромською мовою. Бо якщо батьки не навчать своїх дітей розмовляти рідною мовою, то в школі вже пізно їх цьому вчити. Той не ром, який не передає своїй дитині мову і ромські традиції. А дійти згоди щодо створення літературної мови і удосконалювати її повинні науковці - вихідці з ромської громади.

Ромські діти у Коростені ходять в українські загальноосвітні школи. Таких, котрі не хочуть ходити до школи, нема. Поступають у вузи, як і всі інші випускники.

Поталанило здобувати вищу юридичну освіту в МАУПі у Житомирі моєму сину Сергію. Завдяки щасливому збігу обставин отримати направлення у Житомирську МАУП Сергію допомогли працівники товариства "Романі Яг", зокрема Аладар Адам, а кошти за навчання перераказує Європейський центр прав ромів. Наразі він уже студент третього курсу.

Для поліпшення матеріального становища ромів ми організували для них на ринку через

міську владу 20 торгівельних місць. Торгують смагляві різноманітним крамом, який привозять із Харкова. Деякі роми працюють заготівельниками на м'ясокомбінаті, скуповуючи по області коней у місцевих жителів.

Щодо наркобізнесу, то ми припинили діяльність наркоділків протягом одного тижня, а організатора цього бізнесу під кличкою Шалман вигнали з міста взагалі. Зараз у Коростені роми наркотиками не торгують.

– Миколо Ігоровичу, що корисного ви почерпнули під час поїздки в Закарпаття?

- Радує, що у культурно-просвітньому центрі "Романі Яг" в Ужгороді часто збираються лідери і юристи з громадських ромських організацій України, СНД, зарубіжних країн, а також представники з Європейського центру прав ромів. Чимало актуальних ромських проблем вирішується в цьому осередку. Більшість ромів не знають, як боротися з дискримінацією і безправ'ям. Консультанти зі Страсбурга і Будапешта під час спілкування з ромськими лідерами роз'яснюють, як боротися з такими явищами і які заходи вживати. Перебуваючи на такій зустрічі у товаристві "Романі Яг", я переконався, що у нас є люди й громадські організації, які спроможні захистити ромів. Добре було б, якби ми мали більше адвокатів з ромської громади. І взагалі, треба використовувати всі можливості, які існують у нашій державі, через своїх уповноважених, якщо реального захисту не отримаємо, то можна звернутися у Раду Європи. Сподіваюся, що становище ромів поліпшиться, і нам не доведеться часто використовувати такі можливості. Гадаю, що моїм дітям, внукам і правнукам буде легше жити, бо як згадаю, як мою матір принижували, то мороз по шкірі йде. Ніколи не забуду такий випадок, що коли мати варила суп для всієї сім'ї, а я був свідком цього, то в цей час прийшов якийсь міський чиновник і ногою перевернув казан з їжею, а нас усіх прогнав. Дай Боже, щоб наші діти цього не зазнали, а вчилися, здобували вищу освіту й займали посади у керівних органах.

Олександра Томаш

ХОДІННЯ ПО ЛЕЗУ

ПҐІРІПЕ ПРЕ ЧҐУВРА

(Закінчення. Поч на 1 стор.)

Чого вартий заголовок публікації Омара Узарашвілі у "Високому замку" від 24 серпня цього року: "Якщо в Україні зародиться наркомафія, то її колискою стане Львівщина", або Ярослава Галаса "Перечинські селяни громили хати у волоському таборі", (газета "РІО" від 4 жовтня 2003 року). Цілком природно, пересічному читачу, який ознайомиться із вказаними публікаціями, й самому захочеться піти і погромити хати цих злодюг, крадіїв, наркопоширювачів.

Ми розуміємо, що газети, на кшталт "Відомостей міліції", в основному друкують матеріали з кримінальним підтекстом, така вже специфіка цих газет. Однак тільки стосовно ромів підкреслюється національна приналежність. Наприклад, у рубриці "Звідусіль по рядку" у замітці "На лаві підсудних - наркобарони " ("Відомості міліції" від 12 липня 2003 року). Проте й іншим колегам теж хочеться заманити читача таким кримінальним чтивом. Ось і вишукують по системі Інтернет факти, роблять передрук, але під своїми прізвищами. Популярністю користується сайт "Цыгане и криминал: разделимы ли эти понятия", підготовлений, мабуть, для службового користування адвокатом Олегом Кучерявим.

Його матеріал з прив'язкою до тієї чи іншої місцевості опублікували три газети у різних регіонах Росії: 2 лютого 2002 року газета "Мир и криминал" - "Секреты цыганской мафии ", "Вечерняя Макеевка" - Криминал информ. "Здесь властвует один закон - табор" від 18 жовтня 2002 року, "Вісті тижня" - у статті "Цыгане" від 8 лютого 2003 року. Воістину автори використовують тезу Гімлера "Щоб неправда була правдоподібною, вона має бути чудовиськом!". Так і у вказаних публікаціях свідомо неправдиву інформацію видають за аксіому, що не потребує доказу.

Значна частина публікацій про ромів - проста констатація фактів, без спроб їх осмислення, вияснення причин тої чи іншої події. До них належать замітки Федора Філіпа "На Радванці стався витік хлору" (газета "РІО" від 12 липня 2003 року), "Роми і ЗМІ" (про проведення конференції, про висвітлення взаємовідносин ромів у ЗМІ) в газеті "Репортер" від 22 лютого 2003 року, Світлани Вишневської "Старый Новый год пол-Винницы и звёзды встретили вместе" (газета "RIA Ділової Вінничини" від 22 січня 2003 року), "На Закарпатті найвищий рівень бідності" ("РІО" від 8 липня 2003 року).

Єдина газета, на наш погляд, яка інформує читачів про дійсне становище ромів та ставлення до них правоохоронних органів, є газета "Кремінь" міста Кременчука, Полтавської області. В публікації Олени Оленич "Слабонервное" следствие по делу о сожжённых цыганских детях зашло в тупик" (від 28 листопада 2003 року) без упереджень подається матеріал про ведення слідства стосовно дій майора міліції, який організував підпал ромської сім'ї за те, що вони відмовились поширювати наркотичні речовини.

І, як не прикро це констатувати, тільки ще одна стаття за минулий рік була позитивно налаштована стосовно ромів. Цей матеріал Адріяни Гельбіг "Ми - протяг золотий...", надрукований у "Львівській газеті" від 9 січня 2003 року, де авторка подає своє бачення ромської спільноти, оскільки майже протягом року жила в ромському таборі, вивчаючи особливості побуту, вірування, традиції ромів "з середини", щоденно спілкуючись з його мешканцями. Шкода, що ця стаття була єдиною позитивною серед усіх друкованих видань, а на сьогодні саме такого ставлення до ромської національності нам не вистачає, оскільки, як свідчать новітні дослідження, йде повне зниження рівня толерантності в українському суспільстві. Соціологи фіксують зсув до різного виду ксенофобії (до євреїв, кримських татар, ромів). І значна вина ЗМІ в цьому процесі, як видно з вищесказаного - безперечна.

Євгенія Навроцька

ВІСТІ З МІСЦЬ

У НЕДІЛЬНІЙ ШКОЛІ

АНДЕ КУРКЕСКІ ШКОЛА

У недільній школі-студії при Балтській ромській асоціації займаються 25 дітей. Ми навчаємо їх рідній ромській мові, знайомимо зі звичаями та народними традиціями ромів, розповідаємо про національну культуру, навчаємо також державної української мови. Завжди цікаво проходять заняття, на яких діти дізнаються про письменників, музикантів, композиторів, художників, співаків як ромського народу, так і інших.

Діти вже знають дуже багато віршів, танцюють ромські танці, співають. Наші учні всі талановиті, і до кожного з них педагогічний колектив школи зумів підібрати свій "ключик". Адже індивідуальний підхід - наш метод навчання, виховання, розкриття талантів обдарованих дітей.

Зінаїда Архіпова,
голова Ромської асоціації
м. Балта і Балтського району
Одеської області

ВІТАЄМО!

Драгостос!

Одеське обласне товариство ромської культури "Романі Збора" провело 27 грудня минулого року в Одесі черговий конкурс краси "Міс Співдружність", "Міні-міс Перлина Півдня".

На це свято краси товариство "Романі Збора" висунуло двох учасниць. Це Лоліта Такаландзе (12 років) та Анна Бурдейна (8 років). Дівчата чудово виступили, пройшовши чотири завдання конкурсу.

Не забуваючи свої національні традиції і народну творчість, у конкурсі талантів Бурдейна Анна і ромський ансамбль "Бахтале рома", в котрий раз полонили журі і глядачів запальними ромськими танцями і піснями.

Роми гідно виступили на конкурсі, і журі справедливо їх оцінило.

Королевою вечора, улюбленицею глядацьких симпатій і володаркою головної корони і титулу "Міс Співдружність" стала чарівна ромка Такаландзе Лоліта. Корону "Міні-міс Перлина Півдня" отримала також ромка - Бурдейна Анна.

В рамках цього конкурсу журі обрало найкращу маму міста Одеси. І нею стала ромка, голова Одеського обласного товариства ромської культури "Романі Збора", Жужуна Дудучава. Їй була вручена корона і титул "Одеса-мама".

На світлинах: фрагменти цього свята краси.

Матеріал підготував
Євген Остапович

У ЗАХІДНУ ЄВРОПУ ЧЕРЕЗ...НОВОМИРГОРОД

Один із дільничних Новомиргородського РВ УМВС, отримавши інформацію, що в одному з будинків поблизу цвинтаря хтось оселився (його господар перебуває на заробітках), вирішив одразу перевірити це. "Знахідка" шокувала: у будинку було виявлено... 36 жителів країн Азії. Китайці та в'єтнамці (серед них десять жінок) через перекладача, якого довелося викликати з Кіровограда, пояснили, що в Новомиргород вони потрапили, плануючи перетнути в подальшому український кордон, щоб дістатися Західної Європи.

Це найбільша партія нелегалів, виявлена в Кіровоградській області за часи незалежної України.

Начальник райвідділу міліції, підполковник Ігор Маньшин розповів, що несподівані прибульці додали клопотів правоохоронцям: паспорти є не у всіх, тож доки вирішується питання з депортацією, райвідділ міліції, спільно з місцевою владою, мусять дбати про харчування й утримання непроханих "гостей".

Паралельно триває розслідування: як саме потрапили нелегали в будинок, хто до цього причетний. Адже Новомиргород - місто невелике, і навряд, щоб ніхто з місцевих жителів не знав про кількаденне перебування азіатів у будинку біля цвинтаря.

Наразі лише відомо, що передостання зупинка нелегалів - Бєлград Російської Федерації, - повідомляє наш власний кореспондент у Кіровоградській області Леонід Савицький.

ВТРАТА

СЛОВО ПРО ДРУГА

ЛАВ ПАЛА АМАЛ

Сумна звістка надійшла з Одеси: на 53-му році життя внаслідок важкої хвороби перестало битися серце всіма шанованого і відомого громадського ромського лідера Одещини **Анатолія Федоровича Кондура**.

За своє коротке життя він встиг багато. Анатолій Федорович був одним із небагатьох пропагандистів надбань ромської культури, звичаїв і традицій. Стояв на захисті прав ромів. Він уперше в Україні створив при ромській організації правозахисний центр і направив студентів на навчання в Європейський центр з захисту прав ромів у Будапешт. Це був здібний організатор, талановита, мудра і хороша людина. Кілька разів він приїжджав в Ужгород, востаннє у липні минулого року побував на урочистостях з нагоди 10-річчя від дня заснування товариства "Романі Яг", ділився думками, досягненнями своєї організації і планами на майбутнє. "За національністю я ром (циган) і пишаюся цим, - писав Анатолій Кондур у своїй передвиборній програмі кандидата в депутати Ізмаїльської міської ради. - Я вношу свій внесок у співдружність наших націй і буду продовжувати зміцнювати дружбу й рівноправність усіх народів.

Весь мій досвід роботи, організаційний, творчий, а останнім часом і господарсько-адміністративний, багато навчив і переконав мене у тому,

що нема окремих народів, а є загальні проблеми всіх людей і громадян".

Таких принципів Анатолій Кондур дотримувався до останніх днів свого життя.

Народився А. Кондур 18 вересня 1951 року в багатодітній ромській сім'ї. Протягом 1967-1970 рр. вчився в Одеському культурно-просвітньому училищі. По його закінченні служив у лавах Радянської Армії. Коли повернувся зі строкової служби, у 1974 р. став художнім керівником Будинку культури в м. Кілія. А згодом у 1977 році поступив у Київський інститут культури ім. О.Корнійчука. Отримавши диплом і вищу музичну освіту, продовжував далі працювати в Ізмаїльському будинку культури художнім керівником. Він умів налагодити тісний зв'язок із органами місцевого самоврядування, що привернуло увагу влади до ромів уже тоді.

У 1993 році була створена Асоціація ромів м. Ізмаїл та Ізмаїльського району Одеської області (пізніше обирався віцепрезидентом Всеукраїнської організації "Рома України"), яка займалася культурно-просвітницькою діяльністю. При Асоціації працює недільна школа для ромських дітей, створений окремий жіночий ромський фонд "Чиріклі" ("Пташка"), який очолила дружина Анатолія Федоровича Юлія Кондур. Останнім часом обіймав посаду директора ромського центру "Соціальної адаптації і реабілітації".

Його знали в нашій країні як ділову і творчу людину, життєлюба, котрий любив і цінував життя, вмів і працювати, і відпочивати. Він був неперевершеним танцюристом, співаком...

Анатолій Федорович разом із дружиною виростив шість дітей, трьом допоміг здобути вищу освіту, а інші ще не закінчили навчання. Це була взірцева ромська сім'я. Дружина Юлія завжди була вірною помічницею у всіх його починаннях, діти поважали і любили свого батька. Однак сталося непоправне - невблаганна смерть забрала чоловіка, батька, громадського ромського лідера, вірного друга і захисника ромів.

Світла пам'ять про Анатолія Федоровича Кондура завжди буде з нами, у серцях друзів, колег, усіх тих, хто знав, любив і шанував його як людину, прекрасного організатора і музичного керівника.

Редакційний колектив газети "Романі Яг"

ПОДІЇ, ЯКІ МИ ВІДЗНАЧАТИМЕМО ЦЬОГО РОКУ

Е ДАТА, САВІ АМЕ ЛІКЕРАСА КАДА БЕРШ

• 1780 років тому - початок царювання персидського шаха Ардашира I (224-241 рр.), який заволодів Північною Індією (сьогодні це території нинішнього Пакистану) та перетворив її на перське володіння. Внаслідок жителі Індії, в тому числі і предки ромів, насильно відправляються на роботу до Персії.

डोम

Розпочався процес формування етнічної групи "дом", яка записувалася як індійська буква-картуш "дом", що пізніше у вимові трансформується у звук "ром" і означає "людина, музикант, чоловік". Це слово використовується і досі як самоназва ромів.

• 1170 років тому, в 834 році, при халіфі Аль-Мотаземі, генералом Оджеіф Ібн-Анбаз було придушено повстання зоттів, очолюване Мухамедом Ібн Ісманом. 300 осіб було вбито відразу, пізніше 500 осіб обезголовлюють, а 27 000 полонених, проводячи через Багдад, з невідомих причин відпускають, і вони прямують до Візантії.

• 1170 років тому припинило існування (820 - 834рр.) перше державне об'єднання ромів, відоме під назвою Держави зоттів, яке було розташоване на березі річки Тигр.

• 610 років тому офіційно зареєстровано гільдію ромських взуттьовиків у м.Модон (Греція). Це була дуже складна процедура, пов'язана з виготовленням "взуттєвого шедевра", з внесенням грошової застави та оформлення організаційно: написаний статут, оформлена печатка, наявна група майстрів, підмайстрів, учнів.

• 250 років тому, в 1754 р., угорський студент Стефан Валія, навчаючись у Лейденському університеті (знав ромську мову), знаходить аналогічні 1000 слів у мові трьох студентів з Малабару.

• 240 років тому народився відомий ромський композитор, диригент, популяризатор ромської та угорської музики Янош Біхарі (1764 -1827 рр.)

• 170 років тому, в 1834 р., правитель Валахії Олександр Гікі звільнив всіх державних рабів (ромів). Ті роми, хто знаходився у приватній власності, залишаються рабами.

• 160 років тому, в 1844 р., Молдавська церква звільняє своїх ромів-рабів з рабства.

• 125 років тому, в 1879 р., була скликана Національна конференція ромів Угорщини в місті Кішфолу.

• 70 років тому, в 1934 р., Джанго Рейнгард формує свій квінтет "Гарячий клуб Франції". Виступи цього колективу зроблять переворот у джазовій музиці, створять так званий "джаз коливання", що матиме величезний вплив на американський та світовий джаз.

• 50 років виповнюється так званій "Циганській ночі". 2 серпня 1944 року чотири тисячі ромів будуть отруєні газом "Циклон-Б" і спалені у крематорії в концтаборі Аушвіц-Біркенау. Вони були останніми в'язнями цього концтабору.

• 25 років тому, в 1979 р., Міжнародна Ромська Унія отримує консультативний статус в Організації Об'єднаних Націй, в соціальній і економічних комісіях та ЮНЕСКО.

• 15 років тому, в 1989 р., у Польщі проведений Перший фестиваль ромського фольклору.

Крах комунізму сприяв початку Третьої європейської великої міграції ромів.

НАША ДУХОВНІСТЬ

Ромська церква "Девлеско дром" ("Божий шлях") міста Мерефи Харківської області, заснована три роки тому, є місіонерською. Вона відкрита для служіння ромському народу. Протягом цих років покаялися та прийняли хрещення 30 осіб, розпочата робота над перекладом на ромську мову (сервський діалект) Нового Завіту; проведена євангелізація у ромських поселеннях; видано Євангеліє від Іоанна на сервському діалекті, записаний диск циганської групи уславлення церкви "Девлеско дром" та інше.

У подальших планах церкви - збирання і систематизація інформації з історії, мови та культури ромів, підготовка місіонерів для служіння серед ромського народу (відкриття Координаційного центру); проведення євангелізації і відкриття нових церков у найбільших ромських поселеннях України; переклад на ромську мову Біблії та іншої духовної літератури.

* * *

Відновилася євангелізація серед ромів Києва, організатором цього є Світлана Іванова. Кожного четверга проводяться служіння і молитва за пробудження ромського народу.

* * *

Брати Максим Джум та Олексій Косов проводять служіння серед ромських дітей Одеси. У цьому році планується організація недільної школи для дорослих ромів.

* * *

У селі Ольгінка Донецької області Алла Ритікова організувала євангелізаційні зустрічі з місцевими ромами. На цих зустрічах проводяться цікаві духовні бесіди.

* * *

30 ромів міста Волчанськ, що на Харківщині, відвідують дві євангелістські церкви - "Спасіння" (відповідальний за служби серед ромів Микола Сліченко) та "Джерело життя" (відповідальний за ромське служіння Андрій Безкорований). У двох ромських поселеннях створено групи з вивчення Біблії.

* * *

У Запоріжжі створена церква "Девлеско шатра", служіння проводить Роман Волошинов. Її відвідують близько 20 ромів, семеро з них прийняли хрещення. Організована тут і недільна школа, учнями якої стали 30 ромських дітей.

* * *

Із 500 ромських сімей, які мешкають у м. Маріуполь, 25 постійно відвідують новостворену ромську християнську церкву "Шехіна", пастором якої є Дмитро Богданов.

* * *

На Луганщині, в м. Краснодоні, організовано служіння серед ромів при церкві "Нове життя". Роботу проводить Віктор Подлесний. Влітку минулого року тут була проведена конференція, в якій брали участь представники з міст Мерефи та Маріуполя.

У подальших планах церкви - підготовка відповідальних з числа віруючих ромів, співробітництво з іншими ромськими церквами, а також євангелізація в ромському поселенні міста Свердловська Луганської області, де несуть місіонерське служіння Микола та Ольга Бабенки.

Олена Марчук

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ

РАБСТВО БУЛО СКАСОВАНО

РОБІЯ САС ТЕЛЕ СКІРІМЕ

Як відомо з історії, у двох сусідніх балканських князівствах - Валахії та Молдавії - протягом кількох століть переважна більшість ромів, що проживала в цих країнах, перебувала у рабстві. Лише незначна їх частина вважалася вільною, і ці роми могли існувати, ведучи кочовий спосіб життя. Та більшість ромського люду, належала феодалам, монастирям, правителям, казні (тобто державі) як власність. Хазяїн, наче худобу, міг подарувати свого раба або рабиню, і навіть десяток душ іншому хазяїну або монастирю, міг продати або обміняти, як товар, на будь-що.

Часто розлучали подружжя - чоловіка продавали чи дарували одному хазяїну, а жінку - іншому. Розлучали дітей з батьками. І ніякі благання не розчулювали жорстоких хазяїв, які мали право не тільки бити, а навіть убивати рома-раба, не відповідаючи за це.

Сьогодні таке навіть уявити важко. Але так було.

Та ось настали інші часи. Середина XIX століття. В Молдові все частіше звучать тверді голоси прогресивних представників привілейованих верств суспільства про визволення циган із рабства, про скасування самого рабства. Серед цих представників, - у першу чергу, відомі тогочасні письменники, які тепер вважаються класиками молдавської та румунської літератури, - Георге Асакі, Васіле Алєксандрі, Дмитрій Раллєт, Алєку Руссо та інші. І хоч вони походили з вищих верств, однак були людьми освіченими, проникливими ідеями гуманізму, виступали за полегшення соціального становища народу.

Їх зусиля не пропали даремно. 31 січня 1844 року в Молдові відбулися Загальні Збори - на той час вищий законодавчий орган князівства, де було вирішено надати циганам волю, а рабство скасувати. І хоча ще тривалий час роми, як і раніше, працювали в маєтках феодалів, але їх становище дещо поліпшилося.

Ось така історична подія відбулася 160 років тому в Молдові, що стало першим, але важливим кроком на шляху до справедливості.

Степан Келар, м. Київ

ПРОВАЛИЛИСЯ З ТРЕТЬОГО ПОВЕРХУ У ПІДВАЛ...

Коли минулого тижня на пульт центральної частини надзвичайних ситуацій при Ужгородському міськвиконкомі надійшов сигнал тривоги: "Рятуйте, стався обвал частини будинку на пл. Корятовича №2, є жертви!", черговий Ігор М'ягков глянув на годинник - стрілки показували 23 години 15 хвилин. Через 10 хвилин рятувальне відділення з 6-ти чоловік було на місці пригоди. Прибули й працівники газового господарства, електромережі та лікарі швидкої допомоги.

Командир аварійно-рятувального загону (ЗЗПГ) Віктор Опаленик насамперед з'ясував, скільки людей знаходилося у приміщенні, коли стався обвал. Зі слів Едуарда Терпака і врятованої ним сестри Валентини стало відомо, що під завалом знаходиться мати Софія Терпак і її внучка, 6-річна Симона, учениця 1-го класу ЗОШ №20.

Не гаючи часу, рятувальники і пожежники почали розгрібати завал. Працювали обережно, швидко, виносили відрами землю і рештки будівельних конструкцій, боячись заподіяти ушкодження людині. Через кілька хвилин вони почули плач дитини. Не зволікаючи і не втрачаючи жодної хвилини, обливаючись потом, рятувальники невдовзі витягли з-під завалу дитину. Обличчя і руки були в саднах, очі засипані піском, але вона продовжувала кликати на допомогу.

Лікарі швидкої допомоги, які чергували цілу ніч, миттєво о 23 год. 50 хв. забрали дівчинку в карету швидкої допомоги і, не гаючи часу, повезли у лікарню.

- З-під завалин доносилися ще якісь незрозумілі звуки, - розповідав Віктор Іванович. - Ми уважно прислухалися і почали копати в тому місці, звідки доносилися звуки. Через деякий час земля почала ворушитися. Усі думали, що знайшли Софію, бабусю Симони, але, на наше здивування, раптово з-під землі вискочив собака. "Біксі, Біксі!" - почали кликати її господарі й пестити.

Розкопки продовжувалися далі, робота не припинялася ні на хвилину. Люди ризикували своїм життям, бо над підвалом, куди звалилися з третього поверху люди, кожну мить могли обрушитися залишки будівельних конструкцій.

І тільки на другий день, вранці о 7 год. 05 хв., тіло Софії було витягнуто з-під уламків обвалу. На жаль, жінка була мертвою.

Про подробиці трагедії, яка сталася в Ужгороді на центральній пл. Корятовича, я вирішила звернутися до головного спеціаліста Управління відділу надзвичайних ситуацій Георгія Гавриляка.

– Георгію Георгійовичу, що стало причиною обвалу двох квартир і загибелі людини?

- Річ у тім, що ці будівлі дуже старі. Вони потребують капітального ремонту. Але причина не в цьому. За попередніми висновками, головна причина обвалу - та, що коли квартиру на другому поверсі купив новий господар Ч., то став робити реконструкцію без дозволу відповідних органів. Будучи некомпетентними, робітники, за ініціативи господаря, розібрали перегородки у квартирі, в т.ч. і несучі конструкції. Першою впала міжкімнатна перегородка на першому поверсі, після чого обвалилося перекриття між першим і другим поверхами, яке зверху накрило перекриття третього поверху. Якби цей обвал стався вдень, то, мабуть, жертв було б більше, адже там працювала будівельна бригада, тому потерпіла лише ромська сім'я Терпаків з мансардної квартири.

Наступного дня я відвідала Симону, яка знаходиться у дитячому хірургічному відділенні міської центральної лікарні. Заввідділом дитячої хірургії Сергій Феліксович Гербут провів мене до Симони і дозволив поспілкуватися з нею.

– Який у дівчинки тепер стан здоров'я? – запитую лікаря.

- Коли доставили Симону, то вона була при свідомості, але мала стрес й нічого не бачила, бо очі були засипані пилюкою. Потроху виходить з критичного стану. Діагноз - ЗЧМТ (закрита черепно-мозкова травма); струс головного мозку, численні садна голови та кінцівок, гострий кон'юктивіт. Наразі стан здоров'я поліпшується, загроз для життя нема. Дівчинка проконсультована невропатологом, травматологом, окулістом. Лікування проводиться за рахунок дитячої міської лікарні.

Коли лікар залишив нас і вийшов з палати, я обережно і ласкаво запитала Симону:

– Як ти себе, сонечко, почуваєш?

- Уже краще. Спочатку у мене все боліло, особливо голова і очі.

– Скільки тобі років?

- Мені буде скоро сім. Я ходжу в 1-й клас ЗОШ №20. Усі діти ходять в школу, а я тепер у лікарні. Я хочу додому.

– А чи пам'ятаєш ти, як це трапилося з тобою?

- Спочатку я нічого не пам'ятала, а зараз починаю пригадувати. Ми з бабусею, мамою і дядею Сашею ходили в гості до родичів на Шахту. Я ще хотіла трохи побути, але бабуся мене квапила. Викликали таксі, і ми поїхали додому, а дядя Саша пішов пішки. Коли приїхали і зайшли, то Едік, брат мамин, був дома. Мама зайшла в кухню, бабуся до себе в кімнату, а я пішла у ванну мити руки, навіть шапку і куртку не встигла зняти. А далі відчула, що знаходжуся десь у темноті. Думала, що це зі мною хтось так грається, але рухатися не могла, почала кликати на допомогу. Усі були глухі, і ніхто мене не чув.

Якраз те, що Симона провалилася разом із ванною й опинилася поруч з нею, де утворився життєвий простір, дало їй можливість зберегти життя. А через надто великий завал з другого і третього поверхів такої можливості для 46-річної Софії не було. Найімовірніше, вона загинула від отриманих травм, а не від задухи.

Едуард, який знаходився у кімнаті, чудом врятувався і витяг ще з завалу сестру Валентину, маму Симони. А що було далі ви уже знаєте.

Залишившись узимку на вулиці і втративши все майно, матір і бабусю, ромська сім'я Терпаків переживає душевну біль і потребує матеріальної допомоги. Сподіваємося, що світ не без добрих людей.

Валентина Опаленик

НАШІ ПЕРЕКЛАДИ

Васілє Алєксандрі

ПОРОЖАН

Шановні читачі! У сьогоднішньому номері газети ми розпочинаємо публікацію новели "Порожан" відомого молдавського письменника В. Алєксандрі. Це один із найкращих творів, який правдиво зображує стан ромів-рабів у феодальній Молдавії. Цей твір рекомендуємо для ознайомлення і вивчення у ромських школах та для позакласного читання.

Друже, цими днями я втратив товариша дитинства, чиє ім'я більш доречне у шатрах, ніж у салонах, адже ім'я йому Порожан! Він був одним із наших рабів, циган-ложкар за походженням, але пекар за професією.

Зізнаюсь, мене охопив глибокий сум, коли я дізнався, що й він вже перекочував зі своїм шатром у потойбіччя, як і багато хто з моєї верстви, - бояри, селяни, цигани, разом з якими нас протягом півстоліття зігрівало щедро сонце Молдови! В особі Васілє Порожана я втратив останнього свідка початку мого життя, суперника по грі в бабки та метанню каміння через маківки ясської церкви Святого Іллі, що по сусідстві з батьківською хатою.

Життєві хвилі та сходинки соціального стану давно нас розлучили; я йшов по щаблях угору і піднявся на вершину, а він залишився у підніжжя, не маючи можливості занести ногу навіть на перший щабель; а п'ятдесят років тому ми з ним були рівні перед лицем сонця, бо рівною мірою загоряли під його промінням і були нерозлучною парою з досвітку до вечора. Плоди в саду ніколи не могли достигнути, бо ми, як ті білки, лазили по гілках плодових дерев і залізали аж на верхівки.

Майстри у мистецтві по обчищенню гілок яблунь та груш від плодів, відважні бійці при штурмі копиць сіна, з вершин яких нам подобалося скочуватися клубком, невтомні гравці в "кішки-мишки", "довгу лозу", "цурку" і навіть винахідники нових ігор, ми пишалися один одним!.. Єдина відмінність між нами полягала в тому, що за всі наші спільні витівки прочухана від економки, мамки Гахіци, отримував один Порожан! Скільки шмагань він, бідолашний, отримав за мій рахунок!.. Та, ледь вирвавшись із рук економки, зі скуйовдженим чубом і розшарілими від ляпасів щоками, він, одразу забувши про їх гіркий смак, прибігав до мене і пропонував жбурлятися подушками. Я, бажаючи чимось його втішити, дарував йому кілька турецьких грошиків, щоб він міг купити альвіци та маківок - двох делікатесів, за які Порожан, не вагаючись, віддав би й шапку, якби мав її, а я зняв би й черевики.

Який талант виявляв він, майструючи лук з прутів і стріл з драниці! Як він чудово вмів запускати під самі хмари змія з вощеного паперу і посилати йому по мотузці цидулки. Цих хвостатих зміїв майстрував дячок із сусідньої церкви. На чолі своєму змії носили заклинання, написане кирилицею: "Хай буде проклятий разом із своїм родом і згорить у пеклі той, хто, знайшовши упавшого на землю цього змія, не принесе його до огорожі церкви Святого Іллі".

Змій носив це закликання над містом, тоді як всі хлопчики з прилеглих кварталів не зводили з нього очей, і коли він падав на землю, то ставав їх здобиччю; закликання не мало ніякого ефекту, бо злодійчуки не вміли читати; але Васілє Порожан негайно йшов шукати пропажу і перестрибував через плоти та паркани доти, поки не натрапляв на злодійчуків; тоді він починав з ними сварку і іноді повертався додому тільки з шматком зміїного хвоста, а частіш зі скуйовдженим чубом та подертою сорочкою.

Тоді його обличчя хмурніло, а очі загорялися жаданням помсти. Зі спритністю дикуна він готував собі зброю, тобто моток шпагату з прив'язаним на кінці круглим камінцем; побачивши над головою ширяння чужого змія, він кидав свій снаряд угору та завжди так майстерно, що камінь пролітав через шворку змія і знову падав до наших ніг.

- Наш він, куконаше!.. - вигукував Порожан торжествуючим голосом, і справді, ми тягнули шпагат, що обмотався навколо шворки змія, і той невдовзі ставав нашою здобиччю.

Яка радість ! Ми б не поміняли цю перемогу ні на які скарби.

Крім цих схильностей до стратегії, мій приятель володів ще й здібностями артиста; він грав на дримбі з таким рідкісним талантом, якого мені ніколи не вдавалося досягнути і яким я тоді захоплювався більше, ніж пізніше талантом Ліста ; він умів імітувати свист гадюк і таким чином кликав їх до себе, коли ми удвох бродили квітучим лугом Мірчешської долини ...Та, незважаючи на всі ці здібності, його вирішили зробити булочником.

Одного чудового ранку Порожана передали під опікування пекара, щоб той навчив його пекти хліб, чуреки, калачі тощо, а мене відправили до пансіону пана Віктора Кеніма, щоб вивчати те, чому тоді навчали в пансіонах: трішечки французької, трішечки німецької та трішечки грецької, а ще на додаток трішечки історії та краплину географії.

Прощай, безтурботне дитинство! Прощай, воля! Прощай, щастя!

Чого там натерпівся мій товариш від лопати пекаря, я не знаю; а щодо мене, то, пригадується, в розлуці з Порожаном я здавався сам собі істотою, позбавленою тіні.

(Продовження у наступному номері).

ЗУСТРІЧ ГУБЕРНАТОРА З ПРЕДСТАВНИКАМИ МАС-МЕДІА

На щотижневій прес-конференції голова облдержадміністрації Іван Різак зупинився на нагальних проблемах, які відбуваються у нашій країні й Закарпатській області.

Присутній на прес-конференції журналіст від редакції газети "Романі Яг", а також кореспондент Закарпатського обласного телебачення звернулися до губернатора із запитанням, яке хвилює багатьох представників ромської громади. Чому обласна адміністрація, Управління у справах національностей та міграції Закарпатської облдержадміністрації та й місцеві газети не відреагували на необ'єктивне висвітлення життя і побуту ромів по телебаченню на каналі 1+1 у "Подвійному доказі". А яку назву дали: "За що ми не любимо циган?". Це ж пряме розпалювання міжусобиць серед багатонаціонального населення Закарпаття, в т.ч. і ромами. Газета "Романі Яг" гостро відреагувала на цю передачу. З'явилися у газеті статті з негативними відгуками кореспондентів з різних регіонів країни. А от наша місцева влада і Управління у справах національностей та міграції на цю передачу не відреагували. То чи буде з цього приводу відповідь від владних структур щодо цієї вкрай негативної передачі у ставленні до ромів.

Іван Різак, вислухавши таке питання-звернення, сказав, що передачу через об'єктивні причини йому не вдалося подивитися. Однак дасть розпорядження працівникам відділу у справах національностей та міграції розібратися у всьому і підготувати спільну відповідь.

Наш кор.

ВБИВ НА РІЗДВО, А ЗАКОПАВ НА ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ

МУНДАРДЯ ПО КРЄЙЧУНО, ГРОПА КЕРДАС ПО ДІВЕС АРАКГАДІПНАСКО

Вбивство із застосуванням тортур сталося на Різдво Христове у селі Квасово Берегівського району. Воно шокувало не тільки селян, а й досвідчених працівників міліції й прокуратури, яким неодноразово доводилося стикатися з розслідуванням тяжких злочинів.

Річ у тім, що 46-річний Василь із села Квасово жорстоко вбив односельчанку, привабливу ромку Ержіку, яка зайшла до нього на Різдво привітати зі святом, а потім, приховуючи свій злочин, закопав у власній квартирі. Через десять днів.

Про страшне вбивство повідомили деякі засоби масової інформації.

Відтворення цього злочину транслювалося і по місцевому телебаченню. У всіх, хто бачив це дійство, волосся на голові, як кажуть, вставало дибом. Жорстокості негідника не було меж. Мати 45-річної Ержіки - Йолана Маринка, прочитавши повідомлення про вбивство її доньки у пресі, була приголомшена: мало того, що доньку вбили, так іще у публікаціях місцевих газет подається характеристика Ержіки тільки з позицій вбивці.

Пані Йолана вбита горем і в розпачі звернулася у редакцію газети "Романі Яг" з проханням дати реальну, правдиву характеристику життя і поведінки її дочки.

- Як можна було написати таку неправду про мою Ержіку - тільки зі слів убивці і не поцікавитися у батьків, рідних і близьких знайомих?.. Дуже боляче: після такої жахливої смерті мою дитину ще й опаплюжили, - обливаючись слізьми, скаржилася мати.

Не зволікаючи, кореспондент редакції вирушила у село Великі Береги, де народилася і жила Ержебет Аладарівна Кульчак. Дивно було те, що про це вбивство знали всі, а от про те, що вбив ромку нером, жодна газета і телебачення не повідомили. Адже, коли закон порушує ром, то всюди про це повідомляють: "вчинив циган", "це справа рук рома", "цим займалися смагляві хлопці" і т. ін. А в цьому випадку про національність потерпілої ми дізналися лише від матері Ержіки.

Прибувши у В. Береги, вирішила спочатку завітати у сільську раду. Мені дуже поталанило, бо застала голову сільради Андрія Балінта, старшого дільничного інспектора Берегівського райвідділу УМВС Івана Ороса та секретаря сільради Марту Орос.

Марта Карлівна, дізнавшись про візит журналіста, відразу повідомила мене про присутність дільничного і голови сільради, які у кабінеті вирішували свої питання.

– Марто Карлівно, чи знали ви Ержіку, яку було жорстоко вбито на Різдво Христове, і хто вона за національністю? – запитую секретаря сільради.

- Звичайно, я її знала. До того ж, у мене є список усіх жителів села, там - усі їхні дані. Народилася Ержебет Аладарівна Кульчак 17 січня 1957 р. у селі В. Береги в сім'ї заможних ромів Маринків, які проживають і до сьогодні не в таборі, а у селі. Одружилася з гарним ромом Михайлом із табору і працювали на цегельному заводі у Берегові. Жили з Михайлом дружно, мали одну доньку - Меліндy. Невдовзі чоловік Ержіки тяжко захворів і помер. Пізніше Ержіка зійшлася з нером Тиберієм з Квасова.

Ержіка часто заходила у сільраду, дарувала нам перші квіти, пропонувала гриби, завжди була весела, чисто одягнута.

До нашої розмови приєдналися й голова сільради та дільничний інспектор.

– Андрію Йосиповичу, хочу почути від вас як голови сільради кілька слів про вашу односельчанку села Ержіку Кульчак. Чи була вона такою, як про неї написано у місцевих засобах масової інформації, ніби "вона часто вешталася селом" і сама чіплялася до Василя?

- Я погоджуюсь із сказаним Мартою Карлівною, - сказав голова сільради. - Це була звичайна сім'я зі своїми проблемами, бідами, радощами. Шкода, що журналіст не знайшов часу, щоб приїхати у село і перевірити розповідь убивці. Можливо, саме тому, що вона ромка. А це була цікава жінка з розкішним волоссям, гарна, модно вдягнена, весела. Про неї у селі ніхто поганого не говорив.

Отой убивця Василь один час жив у нашому селі. Його будинок у Квасові було затоплено під час повені, тому для цієї сім'ї було придбано будинок у В. Берегах. Після смерті дружини Василь продав будинок, гроші пропив, а сам знову оселився у тій затопленій розвалюсі у Квасові. Він знав чоловіка Ержіки Тиберія, бо вони були односельчанами. А от що насправді сталося між ними тієї фатальної ночі, мають з'ясувати наші правоохоронні органи.

Уважно слухаючи розмову, старший дільничний інспектор Берегівського райвідділу УМВС Орос зауважив:

- Убивця, усвідомивши свій вчинок, намагався замести сліди і десять днів, живучи разом із трупом, знищував усі речові докази й змивав криваві плями. Однак це йому не вдалося. Коли все було розкрито, то він, під час відтворення перед представниками облпрокуратури й райвідділу УМВС, вигороджував себе і навіть хотів викликати до себе співчуття, багато чого видумав. Навіть те, що він топився у колодязі - малоймовірно, бо як звідти можна було вибратися...

Звичайно, працівникам преси треба було перевірити усі деталі, а не посилатися лише на розповідь убивці. Злочин поки що розслідується, і крапку над "і" поставить суд. А матері, звичайно, боляче читати написане.

До матері Ержіки, яка живе неподалік у селі, я попросила провести Марту Карлівну. Наш автомобіль через кілька хвилин пригальмував біля оселі Йолани Маринки.

З будинку вийшла приємна, але сумна ромка. Коли дізналася, що з редакції газети "Романі Яг", то навіть трохи зраділа. Вона говорила лише ромською і угорською мовами. Перекладав наш працівник Іван Адам.

- Не розумію, чому так написали про мою дитину, то все неправда. Моя Ержіка чесно жила з першим чоловіком, з Тиберієм теж дружно прожили 12 років, хоч він і нером. Ніколи не повірю, що вона сама чіплялася до того Василя. Я ходила у село Квасово, і мені сусід убивці Олександр казав, що бачив, як той її з палкою у руках заганяв у хату, а вона кричала. Він не хотів втручатися, бо помітив, що господар напідпитку. А про те, що Ержіка часто вешталася селом, то теж неправда, бо вона завжди ходила разом зі своїм Тиберієм, продавали кошики, які самі виготовляли. У хаті в неї завжди було чисто й охайно. Вона любила порядок і за собою слідкувала.

За що така кара Божа моїй дитині. Десять днів глумився над трупом, а потім, 17 січня, на її день народження, закопав у себе в хаті у невеликій коморі.

Поверталися ми з місця пригоди приголомшеними від почутого. Не вкладалося в голові: як могла людина зробити такий вчинок і жити поруч із трупом десять днів. Сподіваємося, що вбивцю буде суворо покарано. А ще його чекає і Божа кара.

Валентина Ткаченко

На світлині: Ержебет Кульчак з чоловіком Михайлом і донькою Меліндою.

ОГОЛОШЕННЯ

ПГЕНАС

Європейський центр з прав ромів (ERRC) виділяє стипендії студентам-ромам, які навчаються на факультетах права або державного/місцевого керування. Студенти-роми факультетів права або державного/місцевого керування повинні відповідати таким критеріям:

а) вони повинні бути прийняті на денне відділення першого курсу університету у своїй країні або в країні на момент проживання наприкінці 2003 року;

б) вони вже повинні бути студентами денного відділення другого (і далі) курсу вищого навчального закладу.

Якщо вони відповідають одному з критеріїв, то надалі для одержання стипендії вони повинні відповідати правилам "процедури подачі заяви". Починаючи з 2003-2004 навчального року, ERRC не буде розглядати заявки на одержання стипендій від студентів-ромів факультетів права або державного/місцевого керування з Болгарії, Чехії, Угорщини, Македонії, Румунії, Сербії, Чорногорії і Словаччини (якщо ви є студентом однієї з зазначених країн, то інформацію про те, куди ви могли б звернутися, читайте в кінці оголошення).

Стипендії ERRC містять у собі оплату навчання у вузі (книги і плату за саме навчання) і оплату дрібних витрат, зв'язаних з одержанням вищої освіти. У виняткових випадках ERRC (або частково, або цілком) покриває студентам оплату житла .

Кандидати повинні продемонструвати свій інтерес до навчання і мати гарну репутацію в правозахисній діяльності організації. При визначенні кандидатів і прийнятті рішень про виділення стипендій ERRC буде ретельно розглядати необхідність фінансової підтримки того або іншого кандидата.

Стипендії виділяються на один рік. Для тих, кому стипендія була виділена цього року, не гарантується виділення стипендії в наступні роки навчання. Заяви розглядатимуться на конкурсній основі.

Процедура подачі заяви

Кожен кандидат на одержання стипендії повинен представити в ERRC такі документи:

1. Особиста заява(мотиваційний лист) кандидата (300-500 слів), бажано англійською мовою;

2. Довідка з акредитованого вищого навчального закладу, яка підтверджує, що кандидат на одержання стипендії в поточному навчальному році зарахований у вищий навчальний заклад, яка вказує необхідну кандидату грошову суму на покриття навчальних і екзаменаційних витрат у поточному навчальному році, і довідка про оцінки, отримані кандидатом у минулому навчальному році (студенти-першокурсники повинні надати екзаменаційні оцінки, отримані по закінченні середньої школи, або оцінки, отримані за останній рік навчання в середній школі (атестат);

3. CV (розширена автобіографія), яка свідчить про соціальну активність кандидата;

4. Імена, посади і контактні телефони, адреси щонайменше двох осіб, які могли б дати рекомендації кандидату. Ними можуть бути викладачі середньої школи, університету, лідери місцевих організацій та ін.

Кандидати з незабезпечених родин повинні відзначити цей факт у своїй заяві. ERRC так само рекомендує додати до заяви доказ фінансової незабезпеченості родини, наприклад, офіційні документи, що підтверджують, що один або двоє батьків є безробітними.

Водночас від студентів, які одержали стипендії, очікується робота з прав людини в ромських громадах; проходження стажування з прав людини в ERRC; участь у семінарах і тренінгах ERRC.

Заявки на одержання стипендій розглядаються один раз на рік. Стипендія буде переказана в два внески. Другий внесок піде за зарахуванням студента на другий семестр. Звичайно, сума стипендії не перевищує 1000 американських доларів на рік.

Крайній термін прийому документів на одержання стипендії в 2004-2005 навчальному році - 6 жовтня 2004 року. Заявки, отримані пізніше цього терміну, розглядатися не будуть.

Примітка: заяви-анкети немає. Бажаючі отримати стипендію, повинні відповідати перерахованим вище вказівкам.

Заявки варто надсилати за адресою

ERRC Scholarships
H-1386 Budapest 62
PO Box 906/93
Hungary

ВДЯЧНІСТЬ

ПАЛІКЕРАС НАЇС

"Невиховане циганча!", "Не буде моя дитина навчатися в одній школі з цими невдячними!" - чути звідусіль обурені голоси батьків.

Та ось їхала я нещодавно у маршрутному таксі. Машина зупинилася на пл. Корятовича і в салон відразу заскочило пару ромських дітлахів.

-Дядю, ми постоїмо!

-Ох, розбишаки!- зітхнув доброзичливо шофер.

Діти попросили зупинитися біля "АВС" (магазин районі "Шахта", неподалік від школи). Шофер зупинився, і хлопчики по черзі почали кричати йому: "Спасибо, дядя!", після чого побігли поперед маршрутки і почали махати шоферу руками.

Той аж розцвів, і жінка, яка сиділа поряд, теж замилувано посміхнулася.

"Невиховані циганчата!" - кажете ви.

А чи дочекаєшся такої наївної і щирої подяки від наших, прийнятих суспільством, дітей?

Ірина Костюк

РОМИ СТАВЛЯТЬ ПИТАННЯ

Не є великим секретом: завітати до владного кабінету того або іншого ієрархічно-державного щабля - річ майже для будь-якого рома, в принципі, неможлива. З багатьох причин, не в останню чергу - соціально-психологічних.

От якби навпаки! А чому б і ні - подумав мій колега Леонід Савицький, а за сумісництвом неофіційний (втім, можливо, незабаром префікс "не" буде анульований) лідер ромської громади села Рівного Новоукраїнського району Кіровоградської області. Якщо гора (роми) не йде до Магомета (влади), то представники останньої можуть зробити крок назустріч. Так і сталося...

Спочатку відбулася зустріч ромської меншини села з сільським головою Василем Івановичем Ясинським, про яку свого часу була публікація в "Романі Яг".

Останнього разу аналогічна зустріч із владою відбулося на більш високому рівні: на запрошення Леоніда Савицького приїхав заступник голови Новоукраїнської держадміністрації Володимир Шиптенко, а з ним - провідні спеціалісти районного Управління праці та соціального захисту населення - заступник начальника Наталія Карпова та спеціаліст відділу нарахування державної соціальної допомоги Інна Кравченко. Було знову запрошено сільського голову В. Ясинського та його заступника.

Преамбулою двогодинної розмови став емоційний виступ Леоніда Савицького, який з обуренням розповів про непоодинокі випадки друкування негативної інформації щодо ромів у всеукраїнських, обласних та районних ЗМІ. Він підкреслив, що головний обов'язок нашої держави - утвердження прав і свобод кожної людини, кожної нації, щоб роми відчули себе людьми і не були зайвими у державі. Ватажок ромської меншини також розповів про цілковиту відсутність фінансової підтримки ромів, запропонував особливо звернути увагу на ромських дітей - учнів Рівнянської СШ №5, позбавлених харчування. Директор школи сказав: "Ми не будемо годувати!" В результаті, трапляються незрозумілі, з точки зору загальнолюдської моралі, речі... Так, приміром, одна ромська дитина, яка нещодавно перенесла важку операцію, змушена хронічно голодувати. Більше того, після закінчення занять у "рідній" школі їй доводиться кожного дня стояти за дверима їдальні, очікуючи, поки інші діти... харчуються, щоб потім разом йти додому.

Зосередив увагу лідер ромської громади і на такому прикрому факті: щоб у районній лікарні зробити аналіз чи пройти рентген (вже не кажучи про операцію), вимагають чималенькі кошти. Де ж соціальні гарантії з боку держави, чому порушуються відповідні правові норми Конституції України, в яких чорним по білому записано, що в нашій державі медицина є безкоштовною?

Неможливо було обминути і питання працевлаштування, яке відчутно шкутильгає на обидві ноги. Замість надання роботи, з вуст потенційних роботодавців роми чують: "Понаїжджали цигани!"

Торкнувся Леонід і питання виділення компенсації остарбайтерам. Він повідомив присутніх земляків: згідно з інформацією газети "Романі Яг" (інтерв'ю з головою МОМ О. Озерною), згадана допомога зараз видається у Миколаївській області. Наступною областю, можливо, буде Кіровоградська.

Після цього розпочався "масовий наступ" на приїжджих.

Олена Іванівна Савицька:

- Я була два місяці тому у Цуприя (начальник Управління праці та соціального захисту населення), він пообіцяв надати соціальну допомогу. Я зараз отримую 38 грн. І не маю реальної змоги забезпечити навчання своєї дитини.

Н. Карпова: "Ми діємо за законами та інструкціями, Анатолій Іванович не міг пообіцяти надати допомогу "просто так". Для її отримання необхідні документи, лише тоді вона буде гарантованою".

Подібна відповідь була надана і стосовно отримання субсидії.

Любов Миколаївна Савицька:

- Не всі працівники соцзабезу ставляться до ромів з належною увагою та ввічливістю, декотрі кажуть: "Читай, там все написано!" А якщо я неграмотна?

"Я не думаю, що хтось сказав такі слова навмисно. Все залежить від суто людських стосунків, від настрою".

Тобто, краще не потрапляти під "гарячу" руку. Тільки, як дізнатися, з якої сьогодні ноги встав той чи інший працівник управління і в якому, відповідно, "гуморі"?

На запитання: "Дід отримує на онука (опікунство) 60 грн. Чи не є можливим підняття цієї грошової "стелі"? Н. Карпова повідомила, що і в цьому випадку необхідні документи та довідки для ознайомлення (і винесення позитивного або навпаки вердикту) спеціалістами управління.

А Івана Миколайовича Радіцу хвилювало таке:

- Моїй матері - 63 роки, у неї на сьогодні немає українського громадянства: раніше вона проживала у Молдавії. Я не в змозі поїхати туди і оформити їй паспорт, бо маю сімох дітей і зайві кошти відсутні.

Прояснити ситуацію у проблемі Тамари Максимівни Радіци вирішив В. Шиптенко: "Взагалі, це питання до працівників паспортного столу, але наведу приклад із власного досвіду. Нещодавно до мене з подібною проблемою звернувся громадянин Узбекистану (мешканець села Вербівка нашого району), який народився і виріс в Україні, але так склалися обставини, що переїхав до іншої союзної республіки, а зараз - іншої держави. Він розповів, що у тамтешньому посольстві, куди зателефонував, йому повідомили: "Приїжджайте сюди, ми благодійністю не займаємося". До речі, у них всі розцінки у доларах, і лише для початку процедури повернення громадянства потрібно близько ста гривень... Але іншого шляху, ніж особисто їхати у посольство, на жаль, немає. Інакше справу не вирішити."

Після цього "прес-конференція" продовжилася. Йшла мова і про те, що в Центрі зайнятості ромів їх не беруть на облік і роботу не пропонують, про дискримінацію ромів. Ставилися запитання про пенсію по інвалідності, розмір соціальної допомоги, прожитковий мінімум, який насправді набагато менший за встановлену цифру...

Запекла дискусія виникла стосовно харчування ромських дітей у СШ №5.

Ірина Коваль:

- У нас на території Рівного стільки колективних господарств, а допомоги школі немає. Батьки приносять продукти, а що робити тим, в кого немає що дати? Наші діти кожного року йдуть на прополку кукурудзи, а ми все одно здаємо гроші на ремонт. Мені відоме одне сільськогосподарське підприємство у невеличкому селі Миколаївської області, яке повністю утримує свою школу.

В. Шиптенко відповів, що йому відомі це село - Ганнівка (межує з Новоукраїнським районом) і його керівник. "На жаль, - відверто констатував він, - у ваших керівників немає патріотизму. А без нього - нікуди. Зараз - нові часи, економічні відносини. Приміром, раніше голову колгоспу призначав райком партії, з нього можна було спитати, наказати допомагати школі, розташованій на території господарства, в разі відмови - зняти з посади. А нині керівника обирають акціонери, не кожен з них погодиться віддати власну частку заробленого. Зараз держава повинна платити, але немає з чого..."

Але не тільки ромські діти страждають. Нерідко потерпають і дорослі - через відсутність елементарних юридично-правових знань. Так, приміром, молодий ром Федір Кристиян нещодавно купив у селі хату. Купив разом із городом. Але далі виявилася досить неприємна для нього річ: дізнався, що колишній господар збирається навесні засаджувати... його город. За словами екс-господаря, він продав тільки будинок, а землю, яка залишається його власністю, і не думав... "У нього ж є свій город, - бідкався здивований таким неподобством ром, - чому він мій забирає, каже, що то його земельна ділянка?"

В. Шиптенко з цього приводу тільки руками розвів: "Потрібно було все оформити на законній підставі, ретельно і уважно подивитися папери купівлі-продажу, знайти там "земельний пункт". Тоді б не було таких прикрих непорозумінь".

Звичайно, у цьому випадку спрацювала наївність та довірливість недосвідченого покупця. Втім, є прорахунок і сільської ради, адже там достеменно було відомо щодо купівлі будинку, існувала нагода рішуче втрутитись у "договірний процес", пояснити фігурантам всі нюанси подібної операції. А так... Ром передав гроші за будинок (і за "землю"!), вдарили по руках - і він... залишився без городу.

Хоча сільський голова В.Ясинський і його заступник В.Неділько пообіцяли розібратися з усіма перипетіями цієї сумної угоди, але "поїзд" уже пішов...

Після зустрічі Леонід Савицький згуртував навколо себе "ініціативну" групу найбільш активних ромів, і вони продовжили обговорення омріяної мети - створення власної ромської організації. От якби така була на момент брутального "кидалова" з городом, захистила б кревні інтереси свого товариша!

Юрій Лукашевський

Вітаємо переможців!

Драгостос ле майшукарен!

На засіданні редакційної колегії газети "Романі Яг" разом з представниками ромських громадських організацій було підбито підсумки конкурсу "Ромська красуня - 2003".

У конкурсі взяли участь 22 дівчини з різних областей України. Оглянувши усі фото і порадившись, члени журі визначили переможців конкурсу.

Перше місце присуджено Ніні Козимиренко, 13 років (м. Житомир).

Друге місце зайняла Василина, 18 років (смт В. Березний Закарпатської області).

Третє поділили Злата, 22 роки (м. Донецьк) і Альбіна, 17 років (м. Золотоноша).

Переможниця конкурсу Ніна Козимиренко отримує приз - книгу авторів Н.Деметер, Н.Бессонова, В.Кутенкова "История цыган - новый взгляд".

Ніна

Василина

Злата

Альбіна

ПОЕТИЧНА РУБРИКА

Останнім часом виявилося, що серед наших читачів чимало таких, хто пробує писати вірші, намагаючись висловити свої думки і почуття у поетичній формі. І це дуже приємно. От якби ще роми старалися писати вірші не лише українською та російською мовами, а, насамперед, рідною ромською!

Проте ми чекаємо ваших творів, шановні читачі, будь-якою мовою і започатковуємо окрему "Поетичну рубрику"

Надсилайте разом із віршами також свою фотографію і відомості про себе.

А зараз у "Поетичній рубриці" пропонуємо вам вірш І.Назаренко.

Маю родичів я ромів

Маю родичів я ромів,
І радію серцем я,
Що зійшлися наші діти
І що дружна ми сім'я.

Я не бачу в тім різниці,
Хто ти в цьому світі є:
Чи ти "білий",
чи ти "чорний".
Чи ти ром, чи ти - гаджо.

Долі з'єднують не люди -
Їх єднає лише Бог...
Хай говорять люди різне -
У розмов короткий
строк...

Ви не вірте людям, діти,
Вірте долі і батькам.
І ще довго-довго щастя
Посміхатиметься вам!

Ірина Назаренко,
с. Григорівка, Новоукраїнський р-н, Кіровоградська обл.

ВІН ДОБРЕ ЗНАВ І ДУЖЕ ЛЮБИВ ЖИТТЯ

Вов мішто джанелас ай зуралес камелас о дживіпе

ДО 65-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ РОМСЬКОГО ПОЕТА, ЖИВОПИСЦЯ, ГРОМАДСЬКОГО ТА КУЛЬТУРНОГО ДІЯЧА КАРЛА МАРТИНОВИЧА РУДЕВИЧА

Фотознімок, зроблений в одному з фотоательє в столиці Латвії Ризі доніс до нас зображення елегантно одягненої людини з благородним і красивим обличчям, ледь задумливим, але ясним і добрим поглядом.

Це Карліс Рудевічс (по-латвійське), він же Карл Рудевич (по-російськи та по-українськи), він же Карло Рудевичо (по-ромськи) - відомий поет і художник, громадський і культурний діяч.

Не лише зовнішньо, а й внутрішньо Карло був красивою, духовно багатою людиною, бо мав світлу душу, щире серце, чисту совість і добру вдачу. А ще природа обдарувала його поетичним, музичним та малярським талантами. І цей свій дар, як і все своє життя, він цілком присвятив сумлінному служінню рідному народові, поклав на олтар рідної культури великий творчий доробок.

Життя кожного з нас може складатися не лише залежно від тих чи інших обставин, але, значною мірою, і залежно від того, як ми поводимося в ньому, якими моральними критеріями керуємося, як уміємо в кожній ситуації самосвідомо тримати гармонійний баланс власних і суспільних інтересів.

Можна прожити свій вік у добробуті, в розкошах, але так і не піднятися вище меркантильно-побутової філософії, не зробити нічого корисного для людей. А можна пройти важкий, суворий життєвий шлях, навчитися мудрості й доброті і завдяки цьому піднятися на вершину духовності, щоб нести її світло людям.

Саме такими важкими і суворими запам'яталися Карлові Рудевичу роки його дитинства та юності. Та й потім доля не устелювала його шлях троянди. Ще довго і багато довелося йому працювати, поки прийшло визнання, а з ним і покращення матеріального стану.

Народився Карло 19 січня 1939 року в Ризькому районі Латвії. Його батько, Мартин Рудевич, вів самостійне кочове життя. Як тільки наставали теплі весняні дні, він вирушав у путь. І до осінніх холодів, здіймаючи куряву або долаючи грязюку, котилася його кибитка по дорогах цієї прибалтійської країни. А на зиму Мартин повертався у передмістя Риги, винаймав тут квартиру для сім'ї. В зимові дні лагодив візок, ремонтував упряж, знову готувався до весни. В таких умовах минало дитинство Карла.

Під час фашистської навали багато ромів було знищено. Врятуватися вдалося тільки тим, хто переховувався в глухих місцях та в далеких лісах. Саме так врятувалася і родина Рудевичів. А як настали мирні дні - знову подалися в мандри.

Карло був першою дитиною в сім'ї, але не єдиною. Лелека, який за народними легендами приносить дітей, щороку навідувався до Рудевичів і щоразу дарував малому Карлові то братика, то сестричку. Так непомітно цей птах наносив у ромську оселю восьмеро дітей. Щоправда, про те, що ці дарунки робить саме лелека, хлопцеві стало відомо пізніше. Лише він не міг зрозуміти, навіщо так багато, бо бачив, як важко доводилося батькам, щоб прогодувати їх та одягнути.

Мати померла рано, через кілька років по закінченню війни. Тоді Карлові було дев'ять років. А 1958 року помер батько. І на 19-річного Карла лягли всі турботи про менших братів та сестер.

Що й казати, для юнака це було досить таки нелегке випробування. Але він не розгубився, не зламався.

Перша мета, яку він поставив перед собою, попри все продовжити навчання. Розумів, що з тими знаннями, які мав на ту пору, далеко не поїдеш. В дитинстві ходив до школи тільки взимку, коли перебували "на постої". А з весни до пізньої осені - з батьком у кочівлі. Щоправда, хлопець багато читав і тим самим деякою мірою надолужував пропущене, навіть у кочівлю брав із собою книжки. І ось тепер треба було знову, тепер уже серйозно сідати за книжки, набиратися знань. І пішов юнак до вечірньої школи, отримав середню освіту. Водночас закінчив і художню студію, бо ще з дитячих років його тягнуло до малярства. Закінчив також Ризьку школу кулінарів. Це вже давало постійну роботу.

Тривалий час Карло працював у системі торгівлі, а також художником-оформлювачем в одному з кооперативів.

Перші вірші Карло Рудевич написав ще коли був школярем, латвійською мовою. Деякі з них друкувалися в дитячих періодичних виданнях Латвії.

Рідною ромською мовою К. Рудевич почав писати на початку 60-х років. Як і у всіх початківців, це були ще учнівські вправи і не відрізнялися особливою оригінальністю та літературною якістю. Але якщо мати на увазі, що оригінальна ромська література на той час взагалі була відсутня і початкуючому авторові не було на що спиратися, то його вірші і тоді, на ранньому етапі, можна вважати досить сміливими спробами в започаткуванні ромської літератури на латвійській землі. У той же час таким же чином починав свою літературну діяльність інший латвійський ром, уродженець Риги, Олександр Алейзан, пізніше відомий в науці і ромській літературі як Лекса Мануш.

Зближення і дружба Рудевича і Мануша багато дали їм обом, особливо допомогли у творчому зростанні.

А починав Рудевич з текстів пісень, які начебто проходили апробацію в сім'ї, оскільки автор наспівував власні пісні разом із дружиною та дітьми.

Найперша публікація його віршів, написаних рідною мовою, відбулася в Україні. Це був переклад українською мовою вірша "Мати-земля" (в оригіналі "Пхуякірі дай"), зроблений за підрядником Людмилою Бердник і надрукований разом із віршами Л. Мануша та М. Саткевича ("Літературна Україна", 17 серпня 1971 р.)

Кілька поезій К. Рудевича мовою оригіналу (діалект лотфіко) було надруковано в №4 журналу "Вивчення циган" ("Etudes Tsiganes") у Парижі. Там же і подано ці ж його вірші у перекладі Л. Мануша французькою мовою. Крім того, поряд із віршами журнал представив і графічні малюнки Рудевича. Таким чином, творчість цього обдарованого рома з Латвії було вперше переконливо представлено

в одному з авторитетних видань Франції та Європи. І здійснено цю публікацію завдяки Л. Манушу, який намагався всюди, де тільки можна, надрукувати не лише власні твори, а й твори своїх друзів. Завдяки Л. Манушу вірші К. Рудевича 1989 року побачили світ і в Індії на сторінках журналу "Roma".

У перекладі російською мовою вірші К. Рудевича вперше було представлено в збірці "Костры", М., 1974, упорядник М. Саткевич, потім у альманасі "Родники", М., 1975.

Поетична творчість Карла Рудевича - це, в основному, лірика, хоча поет виступав також у жанрі сатири та гумору. Він умів знаходити в рідній мові ємкі та меткі слова і вислови, з яких конструював усе прекрасне й мудре з народної творчості, народних легенд. В його віршах відлунюються історичне минуле і сучасні реалії та тривоги, прагнення до високих духовних вершин і тужливі роздуми про долю рідного народу. Одне слово, в його поезії впізнається жива ромська душа, завжди відкрита для любові і добра, світла і правди, яка щиро ділиться всім цим із людьми. Недаремно ж одна з його найзначніших поетичних книг має назву "Romanu dzi" ("Циганська душа", 1988).

Карл Рудевич не тільки талановитий поет. Він ще й талановитий живописець. Кілька десятків написаних олійними фарбами картин - такий його малярський доробок. У своїх картинах він також виявив себе оригінальним майстром, гуманістом і відданим сином свого народу.

З великим задоволенням Рудевич малював портрети рідних: дружини, синів та онуків, а також і себе. З його праць історично-суспільної тематики найбільш характерними і значущими є такі полотна, як "Веселий гість" та "Украдена наречена". За фольклорними мотивами написано картину "Коли ми були птахами". А картина "Цвях" оживляє біблійний міф про те, як циган приховав цвях, призначений для розп'яття Ісуса на хресті. Однією з центральних у творчості Рудевича-художника була тема трагічних сторінок історії ромів. Цьому присвячена картина "Останній захід сонця", яка розповідає про знищення ромів у німецько-фашистських концтаборах.

Мені, певною мірою, відомі життя і творчість Карла Рудевича. З його віршами я знайомий з початку 70-х років. Майже всі переклади його віршів, що з'являлися в періодичних виданнях СРСР, я збирав і зберігав. Багато доброго розповідав мені про свого друга Лекса Мануш в листах до мене і під час наших зустрічей.

На жаль, із самим Карлом нам не доводилося зустрічатися. Хоча я зрідка листувався з ним, перекладав його вірші українською мовою, розповідав про його творчість у періодиці.

Коли навесні 1997 року раптом помер Лекса Мануш, я невдовзі отримав листа від К. Рудевича, в якому він поділився горем з приводу втрати нашого друга.

Карл запрошував мене погостювати в нього, в його домі, що на узбережжі Ризької затоки. Але мені не вдалося скористатися цим люб'язним запрошенням.

Своїми синами Карло дуже пишався. Всі вони в нього гарні, розумні, освічені, інтелігентні і талановиті. Старший - Нормунд - президент товариства латвійських ромів, депутат Латвійського сейму, спеціаліст у справах ромів в Євросоюзі. Середущий - Сандро - артист Ризької філармонії і концертмейстер ансамблю "Аме рома". Молодший - Раймонд - гравер і майстер-годинникар. Також співає в ансамблі.

* * *

В серпні 2002 року у Києві побував відомий ромський поет і перекладач Біблії Вальдемар Калінін, білоруський ром, який тепер живе в столиці Великобританії. Він мені й повідомив тоді, що стан здоров'я Карла Рудевича дуже важкий. А невдовзі надійшла сумна звістка, що Карл Рудевич відійшов у світ вічного покою.

Залишилася літературна і мистецька спадщина К. Рудевича. І хоча вона, на перший погляд не така й велика, зате змістовна, багата своєю красою і людяністю, мудра і духовно піднесена. Це, перш за все, його книги: двомовна збірка віршів "Циганська душа" (1998), вірші для дітей "Циганський барон" (2000), збірка фольклорних творів "Bimbarus" (2001), а також рукописи, картини.

К. Рудевич був відомим культурним та громадським діячем. Ця його діяльність разом із творчістю відзначена латвійським орденом "Три зорі".

Вищою оцінкою таланту і праці Карла Рудевича на ниві літератури та образотворчого мистецтва стало те, що він був удостоєний почесних звань Заслужений діяч мистецтва Латвії та Народний поет Латвії.

Степан Келар,
письменник і літературознавець

Поради від Ради
Драбаріпе кгатаре Рада
з 20 лютого по 3 березня

Дуже сприятливий період для вирішення серйозних справ як у громадському житті, так і у бізнесі. Але наприкінці лютого краще покладатися на дружні стосунки. Не бажано ускладнювати ситуацію, бо всілякі конфлікти у цей час можуть тільки загострить. Велика користь може бути від консультації адвоката, або хоча б людини, яка знається на подібних справах. Якщо ви спроможні довести свою правоту самі, теж краще, щоб поруч із вами була освічена, розумна людина, яка б могла проконтролювати ситуацію.

Тим, хто намагається заробляти великі гроші, раджу скористатися останніми зимовими днями для налагодження стосунків з правоохоронцями, представниками податкової інспекції та пожежної безпеки. В ці дні вони мають бути, як ніколи, чуйними та лагідними.

Громадянам, які потрапили у скрутне становище та мають справи зі слідчими, суддями та прокурорами, краще бути чемними та мовчазними, не докучати своїми проханнями. Є сенс дочекатися початку березня, тоді всі ваші справи підуть на лад, стануться зміни на краще 25-26 лютого.

2-3 березня є небезпека аварій на дорогах. Перші дні нинішньої весни дуже сприятливі для подорожей. Бажано бути уважними до свого здоров"я, краще не зловживати спиртними напоями. У стосунках між людьми можуть статися непорозуміння, сварки, навіть бійки. Це час, коли начебто усі темні сили збираються разом, тому будьте обережні та допомагайте одне одному.

Всіх закоханих зірки та сили природи захищають від негараздів.

СПРОБУЙТЕ ВИРІШИТИ

У кошику лежать 5 яблук. Як розділити ці яблука між 5 дівчатками, щоб кожна з них отримала по 1 яблуку і щоб 1 яблуко залишилося в кошику?

* * *

Скажіть, скільки в кімнаті кішок, якщо в кожному з 4 кутів сидить по 1 кішці, напроти кожної кішки сидить по 3 кішки і на хвості у кожної по кішці?

Відповіді

1. Дати чотирьом дівчинкам по яблуку, а п'ятій дівчинці - яблуко, яке залишилося, разом із кошиком.
2. Чотири кішки.

ПІЕРАСА

У ромській родині 12 дітей. Чоловік приходить з роботи з кузні втомлений, а в будинку лемент, галас бійки... Дружина скаржиться йому:

- Бачиш, що вони витворяють? І так цілий день. Найпустотливіший з них - Будулай.

- Будулай? - дивується чоловік. - Виявляється, у нас ще є Будулай?

Анде романі фамілія 12 чгавора. О хулай авел кгейре анда бувті кгіно, андо кгер ціпин (вріскінен) маріпе... Е ромні пгенел леске:

- Дікгес. Со вон керен? Каде сако дівес? Майбаро бендяло анда ленде - о Будулай.

- Будулай? - пгутерде якгенца дікгел, - о хулай. - Ай со, ке аменде інке ві Будулай сіг?

РОМАНІ ЯГ
Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Реєстраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.
Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (м.Будапешт)
Шеф-редактор Аладар АДАМ
Редактор Євгенія НАВРОЦЬКА
Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Яг"
АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефакс (03122) 61-39-56.
E-mail:romyag@tn.uz.ua
http://www.romaniyag.uz.ua
Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13. Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 245

ХУДОЖНЯ ГАЛЕРЕЯ. РУБРИКУ ВЕДЕ МИКОЛА БЕССОНОВ

ПЕРЕДЧУТТЯ

10 лютого 1837 року відбулася дуель між О.С.Пушкіним і Дантесом, яка стала причиною смерті видатного російського поета. Пропонуємо вашій увазі коментар М.Бессонова до його картини "Передчуття", який розвиває тему "Пушкін і цигани".

Визначний діяч російської культури постійно тягнувся до циганського народу, намагався вивчити ромську мову, неодноразово звертався до ромської теми у своїх поезіях.

Ромська співачка Таня Дем'янова виступає в цьому матеріалі, щонайменше, рівноправним творцем. Адже її спів торкався найчутливіших струн надзвичайно розбірливої у справах мистецтва людини. Як вважає М.Бессонов, вразити Пушкіна вокальним мистецтвом до такого ступеня, який змальовано на картині, було вкрай важко.

Н.Бессонов. Передчуття. Комп'ютерний живопис - 2003р.

Циганські хори вже на початку XIX століття користувалися великою популярністю в російського дворянства. Циганській пісні, циганському танцю присвячували свої вірші Баратинський, Язиков, Державін. І, звичайно ж, не раз заїжджав у московський "табір у Грузинах" Олександр Сергійович Пушкін. Безпосередня циганка Таня Дем'янова, побачивши африканські риси поета, навіть сказала при першій зустрічі подругам по-циганськи: "Дивися, дивися, який негарний, немов лісовик!" Пушкін стрепенувся, зажадав перекладу. І хоча сама співачка пізніше запевняла, що звела розмову на іншу тему, найшлася людина, яка приблизно пояснила гостю зміст фрази. Це, однак, анітрохи не зіпсувало стосунків, адже пізніше поет поділився з приятелем: "Вони сказали мені, що я схожий на мавпу. Але уяви: вони знають напам'ять моїх "Циганів". Я був задоволений, запевняю тебе".

Так, московські цигани прекрасно розуміли, яким талантом володіє їхній гість! А сам Пушкін у той же вечір, почувши спів Тетяни, з дитячою безпосередністю вигукнув: "Радосте ти моя!.."

Однак, спів Дем'янової викликав й одне з найважчих переживань у житті Пушкіна. Відомо, що на людях великий поет плакав лише тричі. Утретє і востаннє - в 1831 році - напередодні весілля, після пісні "Не к добру".

Вислухаємо саму циганську співачку, спогади якої записав Б.Маркевич:

"І став він з того часу часто до нас їздити, один навіть частенько їздив і як йому забажається, увечері, а то вранці приїде. І все мною однією займається, співати змусить, а то просто так балакати почне, і помирає він, регоче, по-циганськи вчиться...

Отут довідалася я, що він одружитися збирається на красуні, казали, на Гончаровій. Ну, і гаразд, подумала, пан він добрий, ласкавий, дай йому Боже згоду та любов! І не сподівалася я його до весілля бачити, тому, говорили, усе він у нареченої сидить, дуже в неї закоханий.

Тільки раз, увечері, - якраз два дні до весілля залишалося, - зайшла я до Нащокіна з Ольгою. Не встигли ми і привітатися, як під ганок сани підкотили й у сіни ввійшов Пушкін. Побачив мене із сіней і кричить: "Ох, радосте моя, як я радий тобі, здорово, моя безцінна!" - поцілував мене в щоку і сів на софу. Сів і задумався, та так, начебто тяжко, голову на руку обіпер, дивиться на мене: "Проспівай мені, - говорить, - Таню, що-небудь на щастя; чула, може бути, я женюся?"- "Як не чути, - говорю, - дай вам Боже, Олександре Сергійовичу!" - "Ну, заспівай мені, проспівай!" - "Давай, говорю, Олю, гітару, проспіваємо пану!.." Вона принесла гітару, стала я підбирати, та й думаю, що мені заспівати... Тільки на серці в мене в самої невесело було тоді, бо одружений був. І, думаючи про це, заспівала я Пушкіну пісню, - вона хоч і "ворожильною" вважається, а тільки не годилося мені її співати, тому що вона, начебто кажуть, не до добра:

- Ах, матушка, что так в поле пыльно?

- Государыня, что так пыльно?

- Кони разыгралися... А чьи-то кони, чьи-то кони?

- Кони Александра Сергеевича...

Співаю я цю пісню, а самій сумненько, і голосом те саме передаю, і вже як бути не знаю, очі від струн не підніму... Як раптом чую, голосно заридав Пушкін. Підняла я очі, а він рукою за голову схопився, як дитинча плаче... Кинувся до нього Павло Войнович: "Що з тобою, що з тобою, Пушкін?" - "Ох, - говорить, - ця її пісня всього мене зсередини перевернула, вона мені не радість, а велику втрату передрікає!.." І не довго він після того залишався отут, поїхав, ні з ким не простився".

Усім відомо, чим скінчився для Пушкіна шлюб із Гончаровою. Відстоюючи честь дружини, він був поранений на дуелі і вмер у страшних муках.

Коли я працював над картиною "Передчуття", то намагався передати напружену тугу поета. Поруч зображений великий годинник, що стоїть на підлозі, який символізує невблаганний час. Гойдається великий маятник. Почався останній відлік...

А за основу для пушкінського образу я взяв гіпсову посмертну маску. Як художник я не боюся докорів, що використовував відомий кожному музейний гіпс. Адже я зображував унікальний епізод, коли по обличчю поета пробігла зрима тінь смерті. Це той винятковий випадок, коли звертання до мертвого зліпка художньо виправдано. Я не боюся похмурих асоціацій - навпаки - навмисно волаю до них.

Навколо циганів часто малюють містичний ореол. От і в цьому епізоді на квартирі в Нащокіна хтось, напевно, побачить містику. Мені ж здається, що сумна пісня Тетяни, яка сама страждала від нерозділеного кохання, послужила лише каталізатором. Ще до того, як циганка взяла в руки семиструнну гітару, Олександр Сергійович був неспокійний душею. Проникливе виконання давньої російської пісні розбудило в ньому тяжкі сумніви, які і без того не давали йому спокою.

З циганами в Пушкіна зв'язане все його життя. Чотирнадцяти років від роду він береться за роман "Цигани", який дійшов до нас. Юнаком він пропадає в молдавському таборі. Зрілим чоловіком стає завсідником московського циганського хору. Поет зупиняється біля кочової циганки, яка танцює, і присвячує їй вірші. Його хрещеницею стала онучка відомої солістки Стеши. Як відзначає М.В.Мур'янов, це єдиний відомий випадок його хресного батьківства. То чи варто дивуватися, що на найважливішому життєвому зламі геній російської літератури заридав від пісні однієї із найталановитіших циганок тієї епохи?